

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA AGROBIOLÓGIE A POTRAVINOVÝCH
ZDROJOV**

1131518

**BIOLOGICKÁ A EKOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA
SRNČEJ ZVERI**

2011

Marek Boďo

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE**

**FAKULTA AGROBIOLÓGIE A POTRAVINOVÝCH
ZDROJOV**

**BIOLOGICKÁ A EKOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA
SRNČEJ ZVERI**

(Bakalárska práca)

Študijný program:	Udržateľné poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka
Študijný odbor:	41 40 700 Všeobecné poľnohospodárstvo
Školiace pracovisko:	Katedra environmentalistiky a zoológie
Vedúci katedry:	Jaroslav Noskovič doc. Ing., CSc.
Školiteľ:	Alena Rakovská , RNDr., CSc.

Čestné vyhlásenie

Podpísaný Marek Boďo vyhlasujem, že som bakalársku prácu na tému „Biologická a ekologická charakteristika srnčej zveri“ vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomý zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 4. mája 2011

.....

Marek Boďo

Pod'akovanie

Touto cestou si dovoľujem si poďakovať vedúcej mojej bakalárskej práce RNDr. Alene Rakovskej, CSc., za cenné rady a pripomienky, ktorými mi odborne pomáhala a viedla ma pri písaní bakalárskej práce.

Abstrakt

Príroda je najvzácnejší dar, ktorý bol našej malej krajine daný. Poskytuje nám nevyčerateľný zdroj duševného a telesného odpočinku. Jej súčasťou je aj voľne žijúca zver, ktorá sa vo veľkom množstve na území Slovenska nachádza. V minulosti sa srnčia zver na Slovensku nevyskytovala v takom veľkom množstve ako dnes a taktiež bola neobyčajne mohutná. O jej obľúbenosti svedčí aj fakt, že mnohé obce Slovenska dodnes hrdo nesú svoj názov spojený so srnčou zverou. Z poľovníckeho hľadiska je srnčia zver zaujímavá najmä rozmanitosťou svojho parožia. Zver a poľovníctvo, ale i ochrana prírody majú nezastupiteľné miesto aj v súčasnej modernej dobe. Zver je bohatstvom krajiny a jej ochrana, ako aj ochrana prírody by mala patriť k prioritám spoločnosti. Bakalárska práca charakterizuje srnčiu zver, ktorá patrí k najkrajším zvieratám žijúcim na Slovensku, približuje taxonómiu a pôvod srnčej zveri, anatomickú a morfológickú stavbu jej tela, spôsob života, jej sezónnu aktivitu, reprodukciu a vývin, ako aj metódy určovania veku srnčej zveri, najčastejšie choroby a súčasnú situáciu stavu srnčej zveri. Život srnčej zveri ukrýva mnohé tajomstvá. Poodhaliť niektoré z nich pozorovaním v lesoch Slovenska je zážitkom na celý život.

Kľúčové slová: srnčia zver, ochrana prírody, poľovníctvo.

Abstract

The most valued gift that was given to our small country is nature, which provides an inexhaustible source of mental and physical rest. Wildlife animals which occurs in a large quantities in the territory of Slovakia have their home in there. In the past, roe deer in Slovakia did not appear as much as today and its body structure was extremely powerful. Its popularity in the past is evidenced by the fact that many municipalities in Slovakia still proudly bear the name associated with roe deer. In terms of hunting roe deer is especially interesting for diversity of its antlers. Wildlife and hunting, but also the protection of nature takes an irreplaceable place in the current modern era. Wildlife is the country's wealth and its protection, as well as the nature conservation should be included in top priorities of the society. Bachelor thesis deals with the roe deer, which is one of the most beautiful animals living in the area of Slovakia. Thesis analyses taxonomy and origin of roe deer, anatomical and morphological structure of its body, way of its life, seasonal activity, reproduction and development, as well as methods for determining the age of roe deer, the most common diseases and the current situation in status of roe deer in Slovakia. Life of the roe deer hides many secrets. Revealing some of them by the observations in the forests of Slovakia is an experience of a lifetime.

Key words: Roe deer, Nature protection, Hunting.

OBSAH

OBSAH.....	7
POUŽITÉ OZNAČENIA.....	9
ÚVOD.....	10
1 CIEĽ PRÁCE.....	11
2 METODIKA PRÁCE	12
3 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ.....	13
3.1 POĽOVNÍCKA ZOOLOGIA	13
3.1.1 RATICOVÁ ZVER.....	13
3.1.2 PREŽÚVAVÁ ZVER.....	14
3.2 TAXONÓMIA SRNČEJ ZVERI.....	15
3.2.1 SRNČIA ZVER A JEJ PÔVOD.....	16
3.3 ROZŠÍRENIE SRNČEJ ZVERI VO SVETE A NA ÚZEMÍ SLOVENSKA.....	17
3.3.1 HISTÓRIA CHOVU SRNČEJ ZVERI.....	17
3.4 CHARAKTERISTIKA SRNČEJ ZVERI.....	18
3.4.1 STAVBA TELA.....	18
3.4.2 KOŽA A SRSŤ	19
3.4.3 PAROŽIE.....	20
3.4.3.1 KRITÉRIA TROFEJÍ CHOVNÝCH SRNCOV.....	23
3.4.4 ZMYSLOVÉ ORGÁNY.....	24
3.4.5 TRÁVIACA SÚSTAVA.....	25
3.4.6 POTRAVA SRNČEJ ZVERI.....	26
3.4.6.1 ENERGETICKÁ NÁROČNOSŤ NA PRÍJEM POTRAVY	28
3.4.7 POHLAVNÁ SÚSTAVA.....	30
3.4.8 SRNČIA RUJA.....	30
3.4.9 STOPY SRNČEJ ZVERI.....	32
3.5 SPÔSOB ŽIVOTA SRNČEJ ZVERI.....	32
3.6 URČOVANIE VEKU SRNČEJ ZVERI.....	33
3.7 OCHORENIA SRNČEJ ZVERI.....	38

3.8 SÚČASNÁ SITUÁCIA STAVU SRNČEJ ZVERI	40
4 NÁVRH NA VYUŽITIE POZNATKOV.....	42
ZÁVER.....	43
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	44
PRÍLOHY.....	47

POUŽITÉ OZNAČENIA

a kol. – a kolektív

a pod. – a podobne

atď. – a tak ďalej

b.- bodov

CIC – Medzinárodný výbor pre zachovanie divo žijúcej zveri (International Council for Game and Wildlife Conservation)

°C – stupeň Celzia

cm – centimeter

č. - číslo

et al.- a kolektív

g – gram

ha - hektár

kg – kilogram

km - kilometer

ks- kus(y)

mm- milimeter

napr.- napríklad

S, J, V, Z – sever, juh, východ, západ

t.j. – to je

tzv.- takzvané

Z.z.- Zbierka zákonov

ÚVOD

„Ani jeden zo zvukov prírody neruší večné mlčanie, ktoré zahaľuje svet. Ak budete načúvať týmto zvukom, skôr alebo neskôr začujete ticho.“

Anthony de Mello

Príroda od nepamäti fascinuje ľudí svojou rozmanitosťou a krásou. Keď sa prejdeme po lese, v každom zvieratku, strome, či kríku pocítíme jej prítomnosť a zabudneme na všetko ostatné. Príroda lieči, pomáha zabúdať, je matkou všetkého živého. Pre milovníka prírody je až neuveriteľné, koľko vzácných a ušľachtilých druhov zveri sa nachádza na území Slovenska. A snáď práve tu je ukrytá odpoveď na otázku, prečo pobyt v lese, prechádzky, starostlivosť o zver a jej pozorovanie dokážu tak veľmi obohatiť ľudskú dušu. A to je na nej práve to krásne - večné pozorovanie prírody vnášajúce pokoj do ľudskej duše a prinášajúce nové obohacujúce poznatky, nakoľko skutočne žiť znamená obdivovať prírodu. Je úžasné pozorovať majestátnu srnčiu zver na jej vychádzkach lesom a lúkami. Srnčia zver je jednou z najkrajších, aké máme možnosť pozorovať v našich podmienkach na potulkách vo voľnej prírode. Naše lesy a nížiny sú jej prirodzeným domovom. Je to naša pôvodná raticová zver a hoci je srnčia zver všeobecne známou zverou, ešte stále nevieme o nej všetko a ako zistíme, ešte stále je čo na nej obdivovať, pozorovať a poznávať.

Nie je krajší pohľad, ako keď sa na Vás zadíva srnka jej plachým pohľadom a vedľa nej skacká malé srnčiatko. Je našim želaním, aby sa srčia zver cítila vo svojom prirodzenom domove pohodlne a dobre. Preto jej treba zabezpečiť pokoj, útočisko a také vlastnosti revíru, aby sa nám mohla každoročne odvdáčať zdravým potomstvom, ktoré obdivovateľom prírody spôsobuje radosť. A hoci lov patrí neodmysliteľne k prírode, pretože je práve tak starý ako ľudstvo samo, je treba prírodu aj chrániť a pomáhať jej. Ochrana prírody by mala byť nevyhnutnou súčasťou našich životov s tým, že zato určite budeme odmenení. Ak budeme správne načúvať šepotu listov a pochopíme signály prírody, ukáže nám, ktorým smerom sa máme uberať ďalej, aby sme nedopustili, že všetky krásne živočíchy a rastliny, ktoré sú pre nás dnes ešte samozrejmosťou, budú o niekoľko rokov iba na fotografiách a v spomienkach nás, milovníkov prírody.

1. CIEĽ PRÁCE

Predkladaná bakalárska práca poskytuje základné informácie o biologickej a ekologickej charakteristike srnčej zveri.

Cieľom bakalárskej práce, ktorú sme vypracovali na základe štúdia odbornej literatúry ako i vlastného pozorovania a rozhovoru s odborníkmi je poskytnúť informácie o:

- taxonómii a pôvode srnčej zveri,
- histórii chovu srnčej zveri na Slovensku,
- anatomickej a morfolologickej stavbe tela srnčej zveri,
- spôsobe života,
- jej sezónnej aktivite,
- reprodukcii a vývine,
- určovaní veku srnčej zveri,
- chorobách srnčej zveri,
- súčasnej situácii stavu srnčej zveri na Slovensku.

2. METODIKA PRÁCE

Na dosiahnutie cieľa bakalárskej práce sme stanovili nasledovnú metodiku:

- V prvej etape spracovania predkladanej bakalárskej práce sme zhromaždili dostupnú literatúru a ostatné zdroje (internet, rozhovory s odborníkmi) týkajúce sa danej problematiky.
- V druhej etape nasledovalo štúdium získaných zdrojov literatúri a posúdenie ich vhodnosti a uplatnenia v bakalárskej práci.
- V tretej etape sme zhodnotili zhromaždené zdroje a poukázali na využitie poznatkov v praxi.

Podkladové informácie boli získané študovaním odbornej domácej a zahraničnej literatúry súvisiacej s problematikou bakalárskej práce, zo štatistických publikácií, odborných časopisov a internetových stránok, ako aj z pozorovania srnčej zveri v prírode a rozhovormi s odborníkmi – predsedom, hospodárom a členmi poľovníckeho združenia Gačov v Beladiciach.

3. SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ

3.1 POĽOVNÍCKA ZOOLOGIA

Náuka o zveri alebo poľovnícka zoológia vymedzuje, že zverou rozumieme také druhy voľne žijúcich živočíchov, ktoré taxatívne vymenováva Zákon o poľovníctve č.274/2009 zo dňa 16.júna 2009 v znení neskorších predpisov. Tento zákon rozdeľuje zver na úžitkovú, medzi ktorú zaraďujeme druhy poskytujúce divinu (mäso), a škodlivú -predátory a ďalšie druhy konzumujúce „úžitkové“ druhy (BAKOŠ, HELL, 1999).

Z praktického a zoologického hľadiska sa podľa HELLA (1989) ako aj podľa zákona o poľovníctve zver rozdeľuje **na srstnatú**, čiže cicavce (Mammalia), kde zaraďujeme aj raticovú zver a **na pernatú zver**, čiže vtáky (Aves). Tieto skupiny sa ďalej delia na malú a veľkú zver. Za malú zver sa pokladajú druhy s malým telesným rámcom (zajac, bažant, líška, sluka a iné). Veľkou zverou sa označujú druhy s väčším telesným rámcom akými sú raticová zver, veľké mäsožravce, drop a iné .

Ako uvádza HERZ (2007), z ochranárskeho hľadiska ako aj z praktického hľadiska môžeme zver rozdeliť do nasledujúcich troch skupín:

1. celoročne chránené druhy (rys, kamzík, medveď a iné)
2. druhy chránené najmä v čase rozmnožovania a s určeným časom lovu (bažant, raticová zver a iné)
3. druhy bez určeného času ochrany, ktoré možno loviť celoročne (napr. líška)

3.1.1 RATICOVÁ ZVER

Raticová zver patrí do radu párnokopytníkov (Artiodactyla). Stavba ich končatín je charakteristická tým, že majú dobre vyvinutý 3. a 4. prst, ktoré sú rovnako veľké, pričom pozdĺžna os končatiny prechádza v ich strede. Malý 2. a 5. prst sú posunuté vyššie a dozadu. Na koncoch všetkých štyroch prstov sú kopytka, poľovnícky nazývané ratice, prvý prst chýba. Z praktického poľovníckeho hľadiska ich delíme na neprežúvavé (diviak) a prežúvavé (ostatná raticová zver). Stratégia zimovania raticovej zveri spočíva v tom, že sa na jeseň dobre vykŕmi a v zime potom prijíma málo potravy a spaľuje svoje nahromadené tukové zásoby. Jej látkový metabolizmus je znížený, aby

šetrla energiou, preto sa snaží pohybovať čo najmenej, čo treba pri výkone práva poľovníctva a pri jej obhospodarovaní rešpektovať (ČERVENÝ et al., 2004).

3.1.2 PREŽÚVAVÁ ZVER

Prežúvavce (Ruminantia) majú štvordielny žalúdok zložený z bachora, čepca, knihy a slezu. Natrávená potrava sa z bachora vracia do papule, kde ju prežúvajú a potom opätovne prehltávajú. Aby sa tento proces mohol realizovať, musí sa do bachora dostať potrava s dostatočným obsahom vlákniny hrubej štruktúry.

Naše voľne žijúce prežúvavce HELL A GARAJ (2002) delia na:

- Jeleňovité (*Cervidae*), ktorých samce majú kostené parohy vyrastajúce na výbežkoch čelovej kosti, tzv. pučniciach, parohy každý rok zhadzujú a hend' potom im vyrastá nové parožie obalené citlivou a silne prekrvenou kožou, tzv. lykom. Keď sa zvýši činnosť semenníkov, parožie prestane rásť a po jeho stvrdnutí ho jedinec vytĺka, t.j. obtieraním a udieraním o stromčeky a kríky ho zbavuje lyka. Svoju tmavú farbu získa parožie až pri vytĺkaní, resp. krátko po ňom. Keby pohlavné žľazy nevytvárali dostatok hormónu testosterónu, rast parožia by pokračoval neobmedzene ďalej, dostatočne by však neskostnatelo a vytvorila by sa tzv. parochňa. Parožie mladého jedinca je z roka na rok mojtutnejšie až do veku jeho trofejovej kulminácie, kým starého jedinca (tzv. spiatočníka) z roka na rok zasa slabšie. Podľa počtu vetiev na paroží nie je možné určiť vek jedinca s výnimkou jeleňov a danielov v 2. roku, ktoré sú spravidla ihličiakmi (majú len kmieniky bez ružíc a bez vetiev). Srnec je naším najmenším zástupcom jeleňovitých.

- Turovité (*Bovidae*), majú duté rohy z rohoviny, tzv. tuľajky, nasadené na pomerne dlhých výbežkoch čelových kostí, na tzv. rohových kostiach. Rohy majú obyčajne obe pohlavia (samice menšie), ale napr. muflónice sú najčastejšie bezrohé. Zviera nosí svoje rohy po celý život, postupne dorastajú a nie sú vymieňané ako parohy. Rohy rastú najrýchlejšie v 1. a 2. roku života a neskôr každý rok menej. V zime je prírastok minimálny alebo sa úplne zastaví, pričom na tuľajke vznikne výrazný tzv. ročný vrub. Podľa počtu týchto vrubov možno určiť vek jedinca (HELL, GARAJ, 2004).

Významným predstaviteľom srstnatej, tzv. raticovej zveri žijúcej na území Európy sú okrem druhu srnec lesný, (srnec hôny) (*Capreolus capreolus*), všeobecne

označovaný termínom „srnčia zver“, aj daniel škvrnitý, diviak lesný, muflón obyčajný a kamzík vrchovský.

3.2 TAXONÓMIA SRNČEJ ZVERI

V súčasnom období prechádza celá taxonómia neustálymi zmenami. Je to spôsobené hlavne tým, že k určovaniu vzájomnej príbuznosti živočíšnych druhov, čeľadí a radov sa začala používať analýza DNA. To odhalilo prípady, kedy bola podobnosť druhov alebo skupín zapríčinená konvergenciou, nie skutočnou príbuznosťou. Žiaľ, vo fylogénéze živočíchov je veľa nejasností a tak sa stále používa zaužívaný systém (SLAMEČKA, 2008).

Srnčia zver je zoologicky pomenovaná názvom Srnec lesný (*Capreolus capreolus*, Linné, 1758). V systéme živočíšnej sústavy má podľa Hella (HELL, 1979) nasledovné členenie:

Kmeň Chordáty (*Chordata*)

Podkmeň Stavovce (*Vertebrata*)

Trieda Cicavce (*Mammalia*)

Podtrieda Živorodé (*Tberia*)

Nadrad Placentovité (*Placentalia*)

Rad Párnokopytníky (*Artiodactyla*)

Podrad Prežúvavce (*Ruminantia*)

Nadčeľaď Parohaté (*Cervoidea*)

Čeľaď Jeleňovité (*Cervidae*)

Podčeľaď Srnce (*Odocoileinae*)

Rod Srnec (*Capreolus*)

Druh Srnec hôrny (*Capreolus capreolus*)

Poddruh Srnec hôrny európsky

(*Capreolus capreolus capreolus*) (HELL, 1979)

Srnec hôrny sibírsky

(*Capreolus capreolus pygargus*) (HELL, 1979)

Srnec hôrny mandžutský

(*Capreolus capreolus pygargus*) (HELL, 1979)

3.2.1 SRNČIA ZVER A JEJ PÔVOD

Srnčia zver patrí do skupiny *Telematacarpalia*, ktorej príslušníci majú zachované distálne časti zápästných kostičiek. Patria sem aj sob, los a pasnec bielochvostý, ktoré sú zároveň najbližšími príbuznými srnčej zveri. I keď je jej domovinou severná Amerika, v súčasnosti obýva aj Európu - Spojené kráľovstvo až juhovýchodnú Sibír a veľkú časť Ázie - južnú Čínu (obrázok 1).

V Európe je rozšírený srnec lesný európsky (*Capreolus capreolus capreolus*), ktorý sa doposiaľ považoval za poddruh. V posledných rokoch je však je považovaný za samostatný druh, práve tak, ako podstatne väčší srnec hôrny sibírsky (*Capreolus capreolus pygargus*) (HELL,1997).

BAKOŠ a HELL (1999) uvádzajú, že na Zemi sa vyskytovala jednotná forma srnca, počas poslednej ľadovej doby však túto formu srnca ľadovce zatlačili na juhozápad, kde z nej vznikla európska forma a na juhovýchod, kde z nej vznikla sibírska forma. Počet druhov chromozómov oboch druhov je rozdielny, preto sa medzi sebou krížia iba zriedkavo. Okrem toho kvôli veľkým rozmerom srnčat'a je pôrod európskej srny oplodnenej sibírskeym srncom problematický a v zajatí sa spravidla realizuje cisárskym rezom. Okrem uvedených dvoch foriem srnca, treťou formou je srnec hôrny mandžutský (*Capreolus capreolus pygargus*). Je menší ako sibírska forma srnca, pričom veľkosťou tela i paročkami pripomína našu európsku formu.

Obrázok 1: Mapa výskytu srnca lesného európskeho

Zdroj: www.polovnictvo.sk

3.3 ROZŠÍRENIE SRNČEJ ZVERI VO SVETE A NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

BAKOŠ (1999) uvádza, že Srnec hôrny európsky (*Capreolus capreolus capreolus*) žije takmer na celom území Európy, okrem stredomorských ostrovov a Írska. Rieka Volga tvorí prirodzenú východnú hranicu jeho výskytu. Európske populácie sú považované za jeden druh, hoci bolo popísaných celkom 25 foriem foriem srnčej zveri. V Ázii sa srnčia zver vyskytuje najmä vo východnom Zakavkazsku a v Turecku, kde je tento poddruh označovaný ako srnec maloázijský (*Capreolus capreolus armenicu*).

V Iráne, Izraeli, Libanone, Iraku a na ostrove Cyprus žije srnčia zver, ktorá je označovaná ako *Capreolus capreolus coxi*. Ďalej na východ až po hranicu severného Mandžuska na Altaji, severnej Kórei a severnej Číny žije srnec sibírsky - *Capreolus capreolus pygargus* (PALLA, 1971).

Priamo v severnom Mandžusku, Kórei a severovýchodnej Číne žije srnec východoázijský – *Capreolus capreolus bedfordi* (THOMA, 1908).

Srnec severočínsky – *Capreolus capreolus melanotis* sa vyskytuje v severozápadnej Číne a v Tibete (MILLER, 1911).

Srnčia zver je najrozšírenejšou raticovou zverou Slovenska, kde obýva horské a podhorské oblasti, ale i roviny s poľnými kultúrami. Kým v minulosti žila najmä v lesoch, dnes sa vyskytuje aj v oblasti ľudských obydľí a frekventovaných ciest. Možno konštatovať, že srnčia zver žije prakticky vo všetkých revíroch, či už v menšom alebo väčšom počte (HELL, 2007).

3.3.1 HISTÓRIA CHOVU SRNČEJ ZVERI

Je známe, že v minulosti sa srnčia zver na Slovensku nevyskytovala v takom veľkom množstve ako dnes. HELL (1979) uvádza, že to bolo z dôvodu veľkého počtu prirodzených nepriateľov, ktoré znižovali jej stavy. Srnčia zver v minulosti bola neobyčajne mohutná, o čom svedčia nálezy z násypu z rímskeho obdobia v Ondrochove. Parožie srnca bolo v tom čase 192mm dlhé a výška ružíc presahovala 21mm. O tom, že srnčia zver bola na Slovensku prítomná aj v minulosti svedčí aj fakt, že mnohé obce Slovenska hrdo nesú svoj názov spojený so srnčou zverou, napr. Horné Srnie. V stredoveku si ľudia srnčiu zver necenili tak ako dnes, pretože panské poľovačky boli zamerané najmä na jelene, diviaky, zubry a ostatnú veľkú zver. Pri love šľachticom pomáhali poľovné psy a lovilo sa v pohonoch. Neboli uplatňované zásady

správnej selekcie zveri. Náprava bola urobená až v druhej polovici 20.storočia, kedy sa začali v praxi správne uplatňovať zásady selekcie srnčej zveri a regulácie jej populácií (HELL, 1997).

3.4 CHARAKTERISTIKA SRNČEJ ZVERI

Srnčia zver je najmenšia z našich kopytníkov. Má veľmi útlú, gracilnú stavbu tela, štíhle vysoké nohy, úzku hlavu a štíhly krk. Vyznačuje sa ladným gracióznym pohybom, rýchlosťou a ľahkosťou, ktorú možno pozorovať najmä v behu. Tieto všetky atribúty spoločne s jej milou tvárou a plachým pohľadom zaraďujú srnčiu zver medzi najkrajšie druhy voľne žijúcich zvierat v našich podmienkach vôbec (BAKOŠ, 1999).

3.4.1 STAVBA TELA

Veľkosť tela a hmotnosť srnčej zveri sú ovplyvnené viacerými faktormi, medzi ktoré patria najmä vek, pohlavie, ale aj oblasť, v ktorej srnčia zver žije, pričom zaujímavým je fakt, že jej hmotnosť a stavbu ovplyvňuje aj geografická poloha a ročné obdobie. Hmotnosť srnčej zveri je vyššia na severe Európy, napríklad vo Švédsku sa jej hmotnosť pohybuje až do 42kg, kým v našich podmienkach srnec dosahuje hmotnosť do 30 kg. Samice majú oveľa jemnejšiu stavbu tela a nenarastajú im parohy. Tvar tela srnčej zveri sa mení s vekom, podobne ako u jelenej zveri. Srnec však nemá hrivu ani lalok. Srnčia zver nemá tvar bežca ako jelenia zver, ale je prispôbena životu v hustých porastoch. Má malý telesný rámec, ohnutú chrbticu a nie je vytrvalým bežcom, ale vie sa šikovne zakrádať a ukrývať v hustom rastlinnom záraste. Krk je dlhý, nasadený nízko (BANCÍK,1973).

HELL (1998) uvádza, že kostra srnca a srny je odlišná, najmä tým, že u srncov sa v čelovej oblasti nachádzajú pučnice. Preukázateľný je rozdiel v panvovej stavbe, ktorá je u srníc širšia. Lonová, bedrová a sedacia kosť sú na chrbticu napojené pomocou krížovej kosti. Na brušnej strane spája polovice panvy tzv. zámok, čiže lonová spona. Táto je u srncov posadená vyššie a dá sa nahmatáť. Hmotnosť kostry je 1 kg u srnčiat, 1,2 kg u srníc a 1,6 kg u srncov. Hmotnosť kostry je najvyššia vo veku 5,8 roka, samotný rast kostry je ukončený vo veku 4,5 roka.

Končatiny srnčej zveri sú pri porovnaní k celému telu štíhle a dlhé. Panvové končatiny s výraznými svalmi sú ukončené pevnými päťovými kĺbmi. Zadné končatiny

sú trochu dlhšie ako hrudníkové predné končatiny, čo je viditeľné najmä v stoji, kedy má telo srnčej zveri mierny sklon dopredu. Práve táto skutočnosť jej však umožňuje skákať do výšky aj do diaľky. Končatiny sú ukončené tzv. raticami alebo kopýtkami (ratice sú prispôsobené podmienkam prostredia, stred ratice tvorí elastický vankúšik z rohoviny – a okraje sú z tvrdej rohoviny, tá tvorí ostrú hranu), nad ktorými sa nachádzajú paratičky (paratičky sú drobné rohovinové výrastky nad ratičkami), ktoré sa pri pohybe vôbec nedotýkajú podkladu. Pri samotnom pohybe srnčej zveri sú to práve zadné končatiny, ktoré ju posúvajú vpred, kým predné končatiny nesú podstatnú časť hmotnosti tela a zachytávajú nárazy pri pohybe (HERZ, 2007).

Charakteristickými znakmi srnčej zveri je biele zrkadlo (u srn je okrúhle, u srncov je oválne, ale pri podráždení sa môže roztvoriť a nadobúda okrúhlejší tvar), malý chvostík; parohy so 4-6 vetvami. Priemerná hmotnosť srnčej zveri je v našich podmienkach 17-30kg, dĺžka tela: 900-1350mm, výška tela: 650-900mm, dĺžka chvosta: 20-60mm, výška ušnice: 110-170mm. Srnčia zver má lebku podstatne kratšiu ako jelenia. Jej dĺžka je 172-207mm, šírka od 80 do 84mm. Srnčia zver má 32 zubov, niekedy sa však objavujú v hornej čeľusti aj očné zuby a potom má chrup 34 zubov. Stoličky mladých srncov sú vysoké s ostrými hranami, starú srnce majú obrúsené temer k čeľušt'ovej kosti. Dĺžka radu stoličiek sa pohybuje v rozmedzí od 53 do 68mm (REICHHOLF, 1996).

3.4.2 KOŽA A SRST'

Telo srnčej zveri je pokryté kožou s rôznou hrúbkou. Na hlave a spodnej časti nôh je koža najhrubšia, medzi nohami a na bruchu je najtenšia. V čase ruje je u srncov zhrubnutá koža v oblasti krku, k čomu dochádza intenzívnym pôsobením hormónov (HERZ, 2007).

Zafarbenie srsti na koži sa v priebehu roka mení. Srnčia zver má v lete červenohnedú až hrdzavočervenú srst'. Srnčatá majú na sebe po narodení biele škvrny, aby boli chránené, nakoľko biele bodky v letnej krajine napodobňujú hru svetiel a tieňa v húštinách a medzi kvetmi. DEMOTA (2007) konštatuje, že pri pohľade na srst' možno vidieť, že pri koreni je čiernosivá, v strede červenohnedá a na konci je čierna. Sýtočervená farba je častejšia u dospelých srncov. Čím je jedinec starší, tým sa znižuje obsah pigmentu a zvyšuje obsah vzduchu v srsti, čo spôsobuje zmenu farby srsti na sivú. Na vnútornej strane končatín, na bruchu a slabinách je srst' dlhšia a odstáva.

Brada, škvrny na hornom pysku a tzv. zrkadlo (pod chvostom) sú biele. V lete má zrkadlo žltý nádych, kvôli lepšiemu splynutiu s prostredím v tomto ročnom období. Zrkadlo je dôležitým ukazovateľom duševnej pohody srnčej zveri. V nebezpečenstve ho vie až dvojnásobne zväčšiť vďaka kožnému svalu, pomocou ktorého ho ovláda. Čierne sfarbenie má mulec a horný pysk, ktorý však starnutím bledne. Po chrbte sa smerom od uší tiahne tmavší pás. Na jeseň sa srnčia zver prefarbuje, dostáva dlhšiu a hustejšiu srst' sivej až tmavosivej farby. Neskoré prefarbovanie je príznakom choroby alebo celkovej telesnej slabosti. Jarné plžnutie prebieha pomaly, u niektorých jedincov až do konca mája, jesenné rýchlejšie, obyčajne v októbri.

Derivátmi kože srncov, rovnako ako aj u iných cicavcov sú pachové žľazy, výlučkami ktorých si značkujú svoje územie. Srnčia zver má tri pachové žľazy nachádzajúce sa medzi prstami zadných nôh, na zadných nohách a to na vonkajšej strane tesne pod členkom a napokon na hlave medzi pučnicami (BAKOŠ, 1999).

3.4.3 PAROŽIE

Parožím nazývame kostnaté výrastky, ktoré vyrastajú na púčniciach na čele. Púčnice sú založené u srn aj srncov, ale vyvíjať sa začínajú len u samčieho pohlavia po 3 mesiacoch od narodenia a rastú až do 14 mesiacov veku. Už v prvom roku vyrastajú srnčekom kostené útvary, nazývané "gombičky", ktoré v čase zhodenia dosahujú celkovú dĺžku 10-20 mm; v druhom roku sa parožia obyčajne ešte nerozvetvuje, ale v treťom roku je už typický tzv. šestorák. Dost' časté sú abnormality parožkov spôsobené mechanickým poškodením počas vývoja alebo zdravotným stavom jedinca. Srnce zhadzujú parožky v októbri až decembri a vytlkajú si ich v apríli až v máji. Čím starší jedinec, tým skôr zhadzuje aj vytlčka (WILSON et al., 2005).

Tvar parožia závisí od mnohých faktorov ako sú dedičné vlastností, podmienky prostredia, výživa, zdravotný stav, hustota zazverenia a podobne. Nárazom na rôzne prekážky dochádza u srncov k mechanickému poškodeniu. Takéto poškodenie je jedno z najčastejších sa vyskytujúcich poškodení, keďže srnec aj v čase rastu parožia prechádza a prediera sa rôznymi húštinami prípadne za potravou prekonáva aj prekážky, ktoré mu prichystal človek (ostnaté drôty a zvyšky rôznych oplotkov pre hospodárske zvieratá, strety s automobilom, meliorizačné kanálové šachty a pod.) (HELL, 1999).

Podľa Rajskeho (RAJSKÝ et al., 2002) má srnec v mozgu pre každý paroh jedno rastové centrum, ktoré funguje nezávisle. Väčšinou sú synchronizované, čo značí, že

oba paročky rastú symetricky a ich vývoj trvá rovnako dlho, taktiež ich aj zhodí v jednom dni. Stres, alebo zranenie rastúceho parožia môže ovplyvniť jedno z centier, čo vedie k narušeniu rýchlosti rastu a asynchronizácii a asymetrii. Prejavom takéhoto stavu je rast parožia do boku respektíve nadol. Vplyvom genetickej mutačnej odchýlky niektoré staršie srnce v dôsledku nedostatočnej tvorby parožnej hmoty vytvárajú na púčniciach iba silné ružice s nevýraznými hrotmi vo forme gombičiek.

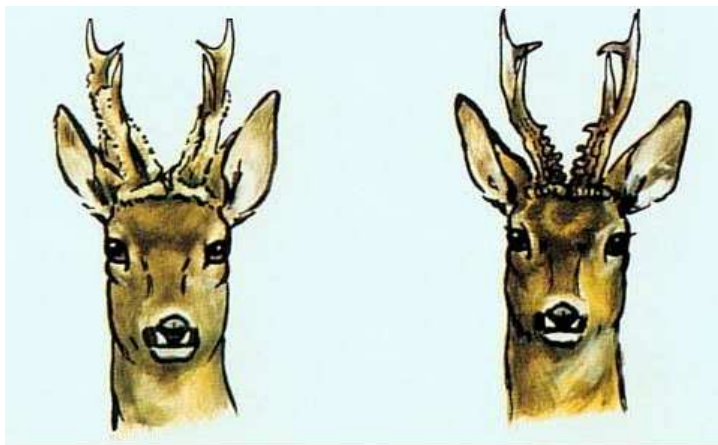
Žiadny druh jeleňovitej zveri nevykazuje takú veľkú variabilitu v tvorbe parožia ako srnec, či už je to v rozmanitosti tvaru parožia, v rozličných formách perlovania a ich samotného rozloženia alebo v množstve rôznych tvarov ružíc. Paročky sú počas rastu pokryté lykom, pod ktorým sa nachádzajú početné cievy. Tieto končia v rastových vrcholoch veľkým počtom vlások, v ktorých sa ukladajú krvou dopravené stavebné látky do vrcholových zón parožia, čiže paročky rastú zvonka prostredníctvom lyka a nie zvnútra. Spodná časť parožkov je už dávno dorastená a skostnatená čo do hrúbky, kým vo vrchnej časti parožie rastie ďalej (TEREN, 1987).

Rast parožkov srnca vyvolávajú hormonálne látky a takisto súvisí s pohlavnou aktivitou srnca. Celý cyklus tvorby, stavby aj sily parožkov je výsledkom činnosti mnohých orgánov a žliaz, najmä žliaz s vnútornou sekréciou, ktoré produkujú hormóny. Nervová sústava usmerňuje látkovú premenu a činnosť jednotlivých orgánov, ktoré vplyvajú na rast parožia. Rast parožia ovplyvňuje hormón somatotropín, ktorý vzniká v hypofýze, ktoré ho dodáva do krvi už v zime (HELL, 1999).

HELL a GARAJ (2004) uvádzajú, že každé nové parožie srnca už v lyku, na začiatku svojho rastu je založené vo svojej definitívnej hrúbke odvodenej od hrúbky pučnice. Plocha kmeňov a ružíc pod lykom je hladká. Hrúbka parožia sa ďalej nemení, parožie rastie iba do výšky. Až po ukončení výškového rastu parožia dochádza k tvorbe perál na kmeňoch a ružici. Tvorba perál je závislá na množstve stavebnej hmoty a času, ktorý je k dispozícii na konci rastu parožia. A práve toto perlovanie môže tvoriť podstatný podiel objemu ružice a ovplyvňuje tvar a silu ružice. Krátko pred zhodením vlnajšieho parožia sa už vytvára základ pre nové ružice, ktorý ako slabý prstenec je možné rozoznať pod starým kmeňom parožia. Svojim priemerom presahuje priemer pučnice a tvorí základ novej ružice. Rast parožkov končí vtedy, keď je ukončený proces kostnatenia rastových vrcholov. Zastavuje sa prívod krvi, lyko sa sevrkáva, zasychá a oddeľuje od skostnatených parožkov.

Staré srnce paročky zahadzujú koncom októbra a v novembri, mladé srnce až v decembri alebo v januári. Po zhodení parožia začína rásť nové a celý proces trvá asi 90

dní. Keď paročky dozrejú a stvrdnú, zbavuje sa srnec lyka vytĺkaním (obrázok 2) . Staré srnce vytĺkajú skôr, začiatkom apríla, stredne staré srnce asi v polovici apríla a mladé srnce až v polovici mája alebo neskôr (HERZ, 2009).

Obrázok 2 : *Parožie srnca pred vytĺkaním - vľavo a parožie srnca po vytĺkaní- vpravo*
Zdroj: Herz, 2007

Paročky ročného srnca sú holé, krátke špice, dvojročného srnca sa rozvetvujú do vidlice, pri trojročnom až štvorročnom tvoria typ šestoráka a pri srncovi päť – až sedemročnom typ šestoráka mohutnie. Nie je to však pravidlo. Dobre založené dvojročné a výnimočne aj jednoročné srnce môžu byť šestoráky. Ako už bolo spomenuté, parožie majú iba samce a každoročne ho obmieňajú. Srnce si zhadzujú paročky v novembri až decembri a čoskoro po ich zhodení si začínajú nasadzovať nové. Paročky rastú a vyzrievajú obyčajne do konca mája. Potom si ich vytĺkajú na mladých stromčekoch, čím spôsobujú na mladých porastoch škody.

Pokiaľ poľovník vidí srnca s parožím ešte v lyku, mal by si overiť, či to nie je dôsledok choroby, prípadne trvalého poranenia. V opačnom prípade môže ísť o znak sily (parožie ešte rastie) sledovaného jedinca, a ak toto parožie spĺňa požadované parametre, musí ho ponechať v chove. Samotný tvar parožia môže poľovníkovi pomôcť pri stanovení chovnosti pozorovaného jedinca. Starí poľovníci často hovorievali, že každý „vidliak“ je podozrivý – buď ide o mladého (chovného) alebo o staršieho (výradového) jedinca. Medzi staršími poľovníkmi panuje tiež názor, že pri starých srncoch sa predné výsady skracujú a kmene parožia majú tvar zahnutého meča. Toto tvrdenie nie úplne spoľahlivé. V prípade stretu s jedincom, ktorý má na hlave abnormálne tvarované parožie, je potrebné stanoviť príčinu takéhoto stavu. Môže ísť o trvalé následky, ktoré vedú k vyradeniu jedinca z chovu, alebo o dočasné následky,

ktoré sa nemusia v nasledujúcom období prejaviť. Samotné parožie jedinca porovnávame so stanovenými minimálnymi parametrami chovných srncov pre danú oblasť. Stará múdrosť hovorí, že ročné srnce nemajú vôbec žiadne ružice, mladšie a stredne staré srnce majú ružice vencovité a staré srnce ich majú strechovité. Tak jednoduché to však nie je. Srnec má také ružice, aké má vrodené dispozície. Niektorým jedincom sa ružice vôbec nevyvinú. Od polovice apríla do polovice mája dochádza ku všetkým podstatným zmenám na srnčej zveri (DEMOTA et al., 2007).

3.4.3.1 KRITÉRIÁ TROFEJÍ CHOVNÝCH SRNCOV

Parožie je významným ukazovateľom pri určovaní veku srncov. Pri posudzovaní chovnosti srncov sa berie vzhľadom k veku do úvahy najmä dĺžka kmeňa, počet a dĺžka výsad parožia. Dĺžka kmeňa sa meria po vonkajšej strane kmeňa od spodného okraja ružíc po hrot najdlhšej vetvy (pásom sa prepne záhyb nad ružicou a vedie sa ďalej tesne po kmeni tak, že sleduje jeho zakrivenie) (TEREN, 1987).

Kritéria pri posudzovaní trofejí chovných srncov podľa veku sú nasledovné:

1 ročné srnce

- dĺžka kmeňa bez vetiev: nad 12cm,
- dĺžka členitého kmeňa: nad 10cm,
- redukovaná hmotnosť parožia - 110g.

2 ročné srnce

- dĺžka kmeňa: 18 cm,
- počet vetiev – 5,
- priemerná dĺžka vetiev nad 3cm,
- bodová hodnota: nad 45 b. CIC,
- redukovaná hmotnosť - minimálne 180g.

3 ročné srnce

- dĺžka kmeňa: nad 20cm,
- počet vetiev: 6,
- priemerná dĺžka vetiev: nad 4cm,

-
- bodová hodnota: minimálne 60 b. CIC,
 - redukovaná hmotnosť: minimálne 220g.

4 - 5 ročné srnce

- dĺžka kmeňov: nad 22cm,
- počet vetiev: 6,
- priemerná dĺžka vetiev: nad 5cm,
- bodová hodnota: minimálne 75 b. CIC,
- redukovaná hmotnosť: minimálne 240g.

Za lovné sa považujú všetky 6 ročné a staršie srnce. Za srnce nevhodné na chov sa považujú:

- 1 ročné, ak nedosahujú stanovenú dĺžku kmeňa parožia,
- 2 - 5 ročné, ktoré nespĺňajú dva z požadovaných kritérií,
- parameter „redukovaná hmotnosť“ je len pomocné kritérium pre hodnotiteľskú komisiu (HERZ, 2009).

3.4.4 ZMYSLOVÉ ORGÁNY

Pre srnčiu zver je najdôležitejším zmyslom čuch. Staršie jedince vedia využívať čuch lepšie než mladšie jedince. Najlepšie vetria pachy proti vetru a to až na vzdialenosť 100m. Srnčia zver má vynikajúci aj sluch, pretože dokáže zachytiť aj tie najjemnejšie zvuky na niekoľko sto metrov. K vnímaniu zvukových podnetov má vyvinuté lievikovité ušnice umiestnené pri paroží vo vrchej časti hlavy.

Po bokoch hlavy sú umiestnené oči, ktoré sú takýmto umiestnením prispôsobené na videnie v zornom uhle až 310 stupňov. Srnčia zver je aktívna aj v noci, na stene sietnice oka má tzv. lesklé políčko, ktoré odráža svetlo dopadajúce do oka tak, že oči v tme svietia. Vďaka tomuto javu môže vidieť aj v horších svetelných podmienkach.

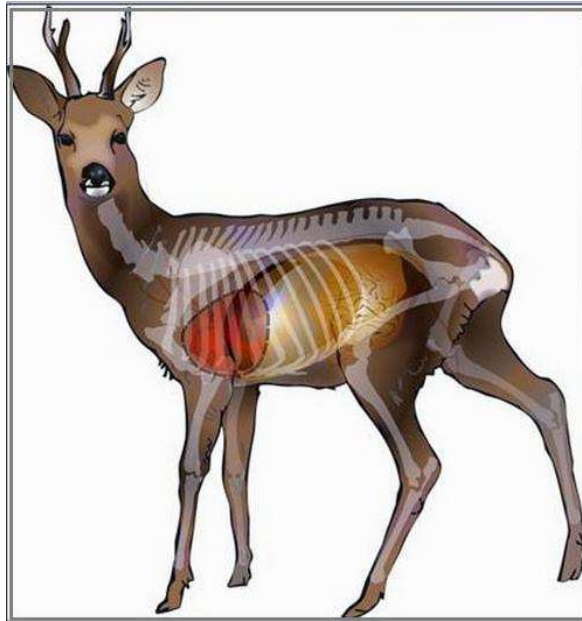
Chuťové orgány srnčej zveri sú chuťové poháriky na povrchu jazyka. Okolo papule je vysoko vyvinutý hmat. Chuť, čuch a hmat sú hlavné zmysly využívané pri výbere potravy (REICHHOLF, 1996).

3.4.5 TRÁVIACA SÚSTAVA

Srnčia zver sa vyznačuje mikrobiálnym trávením, ktoré prebieha v bachore, kde sa nachádza bachorová mikroflóra pozostávajúca z baktérií (je ich takmer 1 miliarda na 1 ml bachorovej tekutiny), bachorových húb a nálevníkov. Mikroorganizmy napomáhajú tráveniu rastlinnej potravy a v organizme srnčej zveri majú vytvorené vynikajúce podmienky. V žalúdku je takmer neutrálne prostredie (6,2 až 6,8 pH) a teplota 40 °C . Súčasťou tráviacej sústavy je ústna dutina a do nej ústiace slinné žľazy, ktoré rozkladajú potravu už v ústnej dutine. Trávenie pokračuje v žalúdku a v črevách (GALBAVÝ, 2008).

Žalúdok sa skladá z predžalúdka (bachor, čepiec a kniha) a z vlastného žalúdka tzv. slezu. Srnčia zver prijíma potravu v priemere každé dve hodiny, pričom bachor naplní len do 60 percent kapacity. Potravu prijíma najmä cez deň. Táto sa natravuje v bachore, hrubšie časti potravy sa vracajú do ústnej dutiny, kde sa prežúvaním znovu zmiešava so slinami a prechádza naspäť do bachora. V bachore dochádza k mikrobiálnemu rozloženiu potravy na jednoduchšie látky. Z bachora natrávená potrava prechádza do čepca a znovu naspäť do bachora. Takto sa viackrát presúva a premiešava a tým aj rozdrobuje. Sťahovaním čepca sa vytlačá tekutý obsah do knihy a hrubé časti sa vracajú opätovne do bachora. Kniha má sliznicu, ktorá vytvára listy, medzi ktorými sa natrávená potrava ešte ďalej drobí a len úplne najjemnejšia tekutinová časť odteká do slezu. Prijatá potrava prechádza tráviacim traktom počas troch dní (HELL, 1997).

HELL (1998) poukazuje na fakt, že v tenkom čreve dochádza k vstrebávaniu živín, bielkovín aj tukov. V hrubom čreve sa vstrebávajú iba niektoré živiny, podstatné je vstrebávanie vody a samotné formovanie trusu. Trus sa hromadí v konečníku. Trus srnčej zveri má formu oválnych alebo pozdĺžnych bobkov, na jednom konci sú často zahrotené, uložené jednotlivo alebo stlačené do agregátov. Agregáty trusu sú 10 až 15 mm dlhé a 6 až 10 mm hrubé, v lete obyčajne zlepené, tmavohnedé až čierne, podobné koziemu alebo ovčiemu trusu (obrázok 3). Obsahujú nestrávené časti rastlín; nájdeme ich v hromádkach na miestach pasenia alebo na chodníkoch tejto zveri roztrúsené na pomerne dlhom úseku, pretože kopytníky sa môžu vyprázdňovať aj počas pohybu.

Obrázok 3 : *Tráviaca sústava a trus srnca lesného*
Zdroj: Poľovníctvo, www.polovnictvo.com

3.4.6 POTRAVA SRNČEJ ZVERI

Srniec sa živí rastlinnou potravou, ktorá musí obsahovať ľahko stráviteľné bielkoviny, nakoľko nedokáže stráviť potravu s vysokým obsahom vlákniny. Konzumuje najmä listy, púčiky stromov a kríkov, byliny, kvety, semená a plody. Denná spotreba predstavuje 2-4kg denne. Malé telo srnčej zveri má v pomere k svojej hmotnosti veľkú povrchovú plochu, ktorá vydáva veľmi veľa tepelnej energie. Preto srniec potrebuje viac potravy na hmotnostnú jednotku ako oveľa väčší jeleň lesný. Vysokú energetickú potrebu možno pokryť len príjmom výživnejšej potravy (BAKOŠ,1999).

O dôležitosti potravy u srncov svedčí pohľad na mladé stredoeurópske jedince po prežitej zime: v porovnaní s jesenným obdobím vážia aspoň o 12 až 14kg menej. Ľahšie zvieratá bez pravidelného prikrmovania spravidla zimu neprežijú. Srnce sú v potrave veľmi priberčivé. Poľovnícki špecialisti ich nazývajú "koncentrovanými selekcionármi". Znamená to, že vždy vyhľadávajú vysoko výživné rastliny alebo výhonky, aby na minimum znížili príjem nepotrebného a pre ne strávitelného alebo ťažko stráviteľného balastu. Možno povedať, že srnce sú až „maškrtné“ (ĎURÍK, 2002).

Srnčia zver trávi deň zväčša dlhším odpočinkom prerušovaným pastvou. Hlavné fázy prijímania potravy sú spravidla za večerného súmraku alebo skoro ráno. Srnce sa

snažia sa prijímať potravu vo viackrát denne v menších dávkach, pretože ich bachor nie je taký objemný, aby mohli celý deň stráviť prežúvaním potravy (HELL, 2002).

Nároky na potravu sa u srncov líšia aj v jednotlivých ročných obdobiach. Na jar sa s predlžujúcou dĺžkou dňa a tým aj slúžkou slnečného svitu dochádza v tráviacej sústave k fyziologickým zmenám, ktoré sú riadené nervovou sústavou a hormonálnou činnosťou. Bachor srnčej zveri sa zväčšuje a zároveň s tým sa zväčšuje aj počet baktérií, bachorovitých húb a nálevníkov, ktoré sa zúčastňujú na trávení. Trávnatý porast konzumuje srnčia zver iba na jar, keď sú jeho lístky mäkké. Odhryznutú potravu nežuje, iba zubami pomačká a premieša so slinami. Až po naplnení bachora odchádza prijatá potrava na miesta, kde ju v pokoji a za pomoci mikroorganizmov zmení na kašovitú hmotu. Hrubšie časti sa jej vygrgávaním dostávajú späť do ústnej dutiny, odkiaľ už prežuté a premiešané so slinami, vracajú do bachora. Značné tráviace ťažkosti postihujú srnčiu zver na konci zimy, kedy sa po dlhotrvajúcej snehovej prikrývke oteplí a vyraší zeleň. Konzumované mladé zelené rastliny sú bohaté na bielkoviny a vodu, ale majú málo glycidov a sušiny. Tráviaci trakt srnčej zveri nie je pripravený na takúto zmenu a preorientovanie trvá takmer tri týždne. V tomto období zver už takmer vyčerpala zásoby tuku a jej organizmus je značne oslabený. Koniec zimy a začiatok jari je obdobím, kedy srnčia zver potrebuje dostatok živín, srnce na tvorbu parožia a srny na vývin plodu (ČERVENÝ et al., 2004).

HERZ (2007) uvádza, že v lete má srnčia zver dostatok krmiva najmä v horských a podhorských oblastiach. V letnom období vie srnčia zver efektívne spotrebovať zelené krmivo vzhľadom na zastúpenie mikroflóry a mikrofauny v bachore. Vysoká intenzita látkového metabolizmu umožňuje optimálne spotrebovať prijaté živiny, ktoré potrebujú najmä srny dojčiace srnčatá

Na jeseň sú pre srnčiu zver dôležité ľahko stráviteľné a energeticky bohaté krmivá. Tomuto sa prispôsobuje aj tráviaca sústava, kedy majú v bachore najväčšie zastúpenie baktérie schopné tráviť zložitejšie glycidy a škrob. V tomto období si srnčia zver vytvára tukové zásoby, ktoré jej umožnia prežiť zimu. Aby si zver v tomto období vytvorila dostatok zásob tuku, je potrebné prikrmovať ju jadrovým krmivom (HERZ,2007).

V zime sa znižuje objem prijatej potravy, pretože sa znižuje počet pastevných cyklov z 12 na 8. Týmto spôsobom zver šetrí energiu, ktorú potrebuje na pohybovú aktivitu. Zároveň sa znižuje intenzita metabolizmu. Ak zver nemá vytvorené vhodné podmienky, v ktorých by mohla čerpať dostatok prirodzených krmív počas zimného

obdobia, musíme jej potravu zabezpečiť prikrmovaním. Najvhodnejšie pre srnčiu zver sú siláže a letnina (ĎURÍK, 2002).

3.4.6.1 ENERGETICKÁ NÁROČNOSŤ NA PRÍJEM POTRAVY

Typické pre všetky druhy raticovej zveri sú každoročne sa opakujúce fázy vytvárania energetických zásob, ich spotreby a s tým súvisiace znižovanie týchto zásob. Tukové zásoby sú nevyhnutné, aby zver prežila určité obdobie roka, kedy dochádza k čerpaniu energie z rezervných zásob. Medzi takéto obdobia v roku patrí ruja, výmena srsti, gravidita, laktácia, rast parožia, súboje o teritórium medzi samcami, súboje o samice, obdobie zimy so snehom, mrazom a zníženou ponukou potravy, zvýšený pohyb v dôsledku vyrušovania alebo nerozvážneho poľovania, ale aj napadnutie chorobami rozličných druhov, resp. cudzopasnými parazitmi, ktoré sa tiež vyživujú z energetických zásob zveri. Energetické zásoby sú vytvárané v čase najlepších potravinových pomerov a to v lete - pre nevodiace samice a všetkých samcov (je to obdobie tvorby tuku), a na jeseň - pre všetku zver oboch pohlaví (VRÁBEL, 2003).

ČERVENÝ et al. (2004) tvrdia, že je to preto, lebo v období pred rujou je k dispozícii nepreberná ponuka potravy. U srncov rast parožia končí ich vytĺkaním, t.j. od konca marca do začiatku mája, zatiaľ čo ruja prebieha od polovice júla do polovice augusta.

Nezávisle od uvedeného rozlišujeme stavebnú látkovú premenu - metabolizmus, ktorá spôsobuje zväčšovanie telesného rastu, ale je aj zdrojom energie (je to proces, pri ktorom sa v organizme anorganické látky menia na organické - ústrojné). Ďalej je to pohybová, pohonná látková premena (disimilácia), ktorá spôsobuje rozklad, starnutie rozmerov tela zveri (je to proces, pri ktorom sa rozkladajú organické látky v organizme na anorganické). U mladej zveri prevažuje asimilácia a pri dospelaj zveri existuje rovnováha medzi asimiláciou a disimiláciou, ale vždy s určitými výkyvmi. Pri vysokom veku dochádza k redukcii rozmerov tela (HELL, 1997).

KOŠŤÁL (2010) uvádza, že látková premena je vždy spojená aj s premenou energie, ktorá je nevyhnutná pre život. Procesy, pri ktorých sa uvoľňuje energia, prebiehajú pri rozkladaní prijatých látok na jednoduchšie. Tieto procesy sa nazývajú katabolické. Sú charakterizované rozkladom živín, t.j. látok, ktoré organizmus potrebuje na výživu a vývin tela. Sú to bielkoviny, tuky a cukry.

Pri anabolických procesoch, kedy vznikajú zložitejšie látky z jednoduchších, dochádza k spotrebe energie, t.j. k vytváraniu nových látok a štruktúr v organizme. Oba procesy prebiehajú súčasne a nemožno ich oddeľovať (VRÁBEL, 2003).

U srnčej zveri sa tento proces odlišuje od ostatnej raticovej zveri. Je to podmienené tým, že ruja prebieha skôr, t.j. v lete a existuje 4,5 mesačná doba, v ktorej je vývin embrya v latentnom stave. Odchýlky sú spôsobené aj skorším zhadzovaním parožkov, pričom už v zime dochádza k rastu parožkov v lyku. U srnčiat stále stúpa miera látkovej premeny lineárne s rastom tela až do veku 80 dní. Od júna do augusta sa uskutočňuje najdôležitejší vývin srnčiat. V tomto období potrebujú mnoho materinského mlieka a prvú mladú energeticky bohatú potravu. To znamená, že vplyv prostredia, v ktorom sa srna nachádza pri výchove srnčiat je veľmi dôležitý. Srna musí produkovať dostatok mlieka, aby mohla optimálne živiť svoje srnčatá. Srnčia zver, ako typický ohrýzavač, musí prijímať mladú, ľahko stráviteľnú potravu, aby v krátkom čase získala dostatok energie, ktorá je dôležitá pri základnej premene látok, teda energie, získanej z potravy, ktorú srnčia zver potrebuje k životu. Táto je najvyššia v máji, z dôvodu výmeny srsti. O niečo nižšia je v júli a v auguste a najnižšia v decembri až februári. Srnec musí v ruji prežívať z energetických zásob vytvorených v období tvorby tuku pred rujou. Aká vysoká je spotreba energie v tomto čase závisí od hustoty zveri a pomeru pohlavia. Čím viac sa srnec v ruji pohybuje, čo je závislé od počtu srn, ktoré vyhľadáva a prenasleduje alebo od počtu súbojov so súpermi, tým viac spotrebuje energetických zásob. Ak túto energiu vyčerpá, jeho funkciu počas ruje prevezme iný srnec, často je to silnejší mladý srnec. Srnec môže v ruji rýchlo stratiť aj 5 kg svojej hmotnosti (LAMBERT, 1999).

Od polovice augusta srnce začínajú s obnovovaním svojich energetických zásob, aby dokázali prežiť zimu. V prírode je srnčia zver nastavená na najnižší bazálny metabolizmus v zime. Zásoby tuku sú v neskoršej zime znížené. To znamená, že v tomto období môže nastať nedostatok energie. Srncom v zime však stúpa bazálny metabolizmus v súvislosti s rastom parožia. Sila tohto parožia je závislá, okrem iných faktorov, aj od energetických zásob, ktorými srnec disponuje. Je známe, že po úrodnom roku na žalude a bukvice, srnce nasadia silnejšie parožky. U srn stúpa od marca bazálna látková premena (metabolizmus) v súvislosti s vývinom plodu. Zvýšený pohyb v tomto období spôsobí zvýšenie látkovej premeny až o 100 % , pričom vplyvom stresu stúpa až o 200 %. V období laktácie môže stúpnuť základný metabolizmus až o 400 % (DEMOTA et al., 2007).

3.4.7 POHLAVNÁ SÚSTAVA

Pohlavná sústava samcov srnčej zveri pozostáva zo semenníkov, prisemenníkov, semenných povrazcov, prídavných pohlavných žliaz a pohlavného údu.

Semenník a semenné povrazce sa nachádzajú vo vnútri mieška v lonovej oblasti medzi zadnými nohami. Semenníky produkujú spermie a testosterón. Svoju činnosť začínajú od vytlačenia parožkov. Ak semenníky nezostúpia do mieška, neplnia svoju funkciu (choroba zvaná kryptochyzmus) a to ovplyvňuje zmeny v raste parožia, kedy rast nie je ukončený – srncovi rastie tzv. parochňa (BANCÍK, 1973).

Pohlavná sústava u samíc srnčej zveri pozostáva z vaječníkov a vajcovodov, ako aj z maternice a pošvy s vulvou. Vo vaječníkoch dozrievajú v období ruje vajíčka (v grafovom folikule). Vajcovod spája vaječníky s maternicou. Maternica je dutá, dvojrohá, rozdelená; je v nej dostatok miesta na vývin plodu. Maternica vyúsťuje vonkajšou bránou do svalnatého orgánu vystlaného sliznicou, do pošvy. Predsieň vyúsťuje do vulvy. Medzi ňou a vlastnou pošvou vyúsťuje močová rúra. Srny majú ruju iba raz za rok. Z oplodneného vajíčka sa vyvíja plod. Každý plod je uzatvorný v dvoch obaloch s plodovou vodou a pupočnou šnúrou je spojený s placentou. Tá je v stene maternice napojená na krvný obeh matky (WILSON, 2005).

3.4.8 SRNČIA RUJA A ROZMNOŽOVNIE

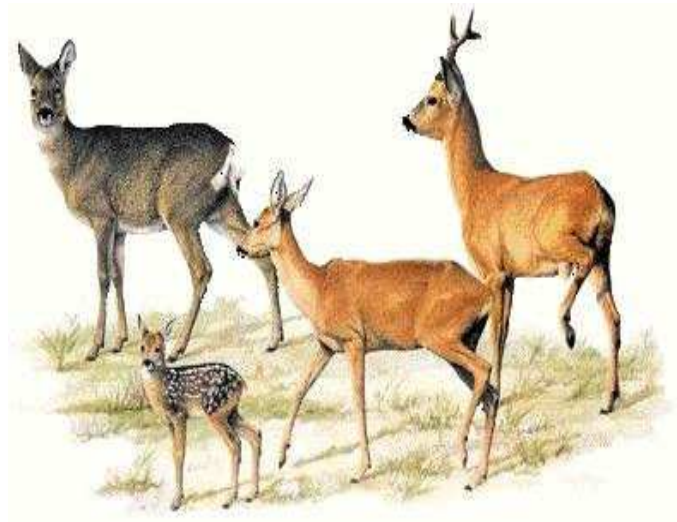
Srnčia ruja sa začína v druhej polovici júla a trvá do polovice augusta. Počas týchto mesiacov sú srnce i srny menej plaché a v prírode je ich vidieť oveľa častejšie a na kratšiu vzdialenosť. Srnce vyhľadávajú partnerky, ktoré ich vábia k sebe zvláštnym písaním. Vábienie rujnej srny pripomína zvuk pískania na steblo trávy. Odborník môže takto oklamať srnca a privábiť ho k sebe. Srna sa však srncovi hneď neoddá, ale pred svojim potenciálnym nápadníkom uteká. Takáto zdanlivá naháňačka tvorí súčasť ľúbostného rituálu srnčieho páru. Napokon sa skončí spárením. Na ruji sa zúčastňuje aj srna vodiaca tohtoročné srnčiatka. Dočasne, nie dlhšie ako na jeden deň, ich opúšťa, aby sa mohla spárit'. Srny, ktoré v čase pravej srnčej ruje počas letných mesiacov zostanú neplodné, sa môžu nanovo spárit' ešte v novembri, prípadne v decembri počas takzvanej jalovej, alebo falošnej ruje srn. Túto ruju spôsobuje podráždenie vyvíjajúceho sa oplodneného vajíčka, ktoré bolo dovtedy v utajenom (latentnom) stave. Umožňuje im to

latentná gravidita, u srn oplodnených v lete sa embryo začne vyvíjať až počas posledných dvoch mesiacov roka (HELL,GARAJ, 2004).

HELL (1998) uvádza, že u srnčej zveri sa vyskytuje tzv. párová polygamia, kedy má srnec pri párení k dispozícii len jednu srnu (na rozdiel od jeleňa) s ktorou zostáva samostatne po dobu jej rujnosti. Po skončení rujnosti srny sa srnec pripojí k ďalšej rujnej srne s ktorou sa opäť pári. Párová polygamia je určitou kombináciou krátkodobej monogamie s polygamiou.

Srna pohlavne dospelieva v druhom roku života, kým srnec obyčajne v treťom roku. Na ruji sa však zúčastňuje neskôr, takisto ako jeleň a daniel. Gravidita trvá 40 týždňov, pričom sa však zárodok začína vyvíjať až po 20 týždňoch utajenej gravidity. Srna rodí v máji 1 až 2, zriedka 3 mláďatá. Samica mláďatá dojčí 6-7 mesiacov, od tretieho mesiaca života však mláďatá prijímajú aj rastlinnú potravu. Štrnásťmesačným mláďatám dorastá definitívny chrup a pohlavne dospievajú.

Srnec je významnou poľovnou zverou. Je obdivuhodne prispôsobivý. Najväčším nepriateľom sú túlavé psy a autá na cestách. Srnčatá uliahnuté v máji až júni sa často stávajú obeťami kosačiek. Je to naša najkrajšia zver (obrázok 4), ktorá má v našich lesoch najlepšie podmienky. Má byť našou snahou, ba prvoradou povinnosťou neustále zvyšovať jej kmeňové stavy (LAMBERT,1999).

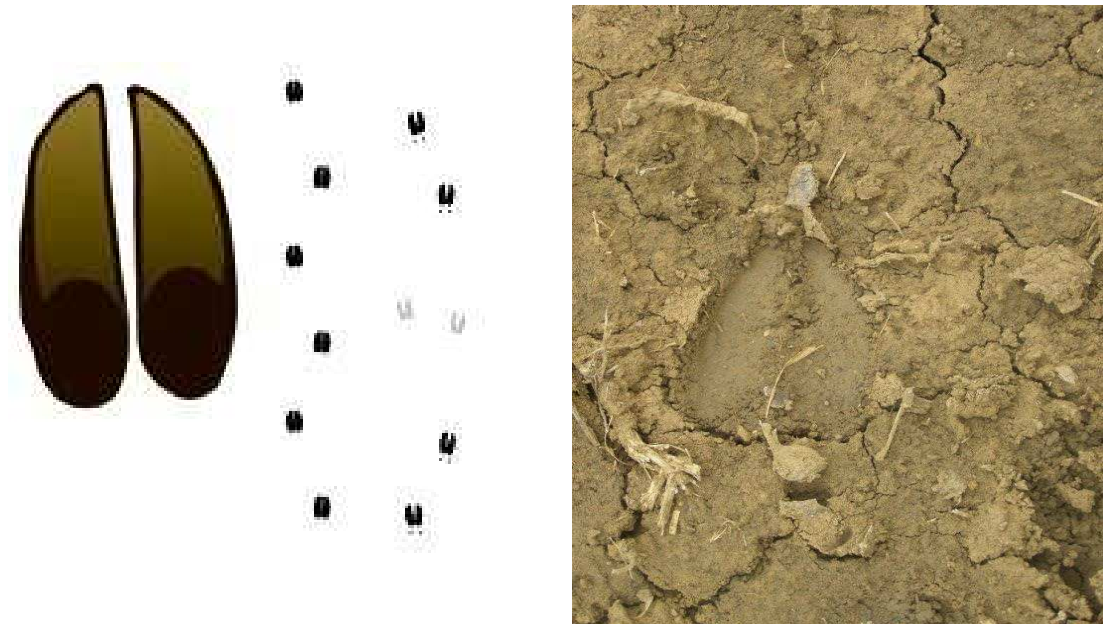

Obrázok 4: *Srnčia zver – srnec, srna a srnča*

Zdroj: www.polovnictvo.com

3.4.9 STOPY SRNČEJ ZVERI

Stopy srnčej zveri sa delia zväčša na stopy dospeljej zveri a stopy mláďat. Iba veľmi skúsený stopár vie rozoznať stopu srnca od stopy srny. V stope srnčej zveri sú najvýraznejšie vytlačené štyri prsty. Ak srnčia zver kráča pokojne, vytláča ratice tesne pri sebe, pričom paratice vôbec nie. Stopa ratíc je oválna, pri päte zaoblená so zbiehavými hrotmi (obrázok 5). Stopa dospeljej zveri je 40 - 50mm dlhá a 25 - 35mm široká. Dĺžka kroku je 350 - 450mm a šírka rozkroku 100 - 160mm. Predné a zadné ratice sa prekrývajú. Ak niečo srnčiu zver vyruší, odbieha dlhými skokmi. Pritom zadné nohy kladie pred predné a v stopovej dráhe sú vytlačené všetky štyri prsty, pričom ratice majú hroty od seba a sú vytlačené aj paratice (BENČIČ, 2009).

Obrázok 5: *Stopy srnčej zveri*

Zdroj: Poľovníctvo, www.polovnictvo.com

3.5 SPÔSOB ŽIVOTA SRNČEJ ZVERI

Srnčia zver je obyvateľom okrajových pásiem hôr. Najradšej sa zdržuje v lesných komplexoch okolo ktorých sú polia, kam rada vychádza. Veľmi dobre sa jej darí v bažantniciach (BAKOŠ, 2002).

TEREN (1987) je presvedčený, že na častejšie vyrušovanie nie je taká citlivá ako jelenia zver. Srnčia zver sa najradšej pasie na lesných lúčkach, trávnatých priesekoch, popri cestách, okolo mladín, na rúbaniach. Veľmi rada vyhľadáva obilné a d'atelinové polia. V západoslovenskej nížine žijú srnce v otvorenej kultúrnej krajine s roztrúsenou zeleňou. V lete žije srnčia zver individuálne alebo po dvoch - troch kusoch, koncom jesene a v zime sa spája do veľkých čried. V malých materských čriedach pôsobí matka so srnčatami a v zime sa k nej pridávajú jej dcéry a srnce-ročiaky z predchádzajúceho roku, no niekedy i staršie srnce, ktoré sú pravdepodobne v príbuzenskom vzťahu. Inak je to pri poľnej ekoforme. Srnčia zver žijúca na poliach vytvára trvalejšie väčšie čriedy, čo je výhodnejšie z hľadiska bezpečnosti pri pastve na otvorenom priestranstve. Skupinové nažívanie srnčej zveri v lesnatých oblastiach sa končí spravidla v polovici marca. Najmä staršie, kondične vyspelejšie srnce vtedy opúšťajú čriedy a bojujú o svoje teritórium. Najschopnejšie a najvyspelejšie jedince väčšinou zostávajú verné jednému stanovištiu. Na svojom teritóriu si „vytlkajú“ nové parožky (obrázok 6 v prílohe) a značia si ho pachovými stopami a hrabaniskami. Práve v tomto jarnom období môžeme na srnce často natrafiť a pri uvedenej činnosti ich dobre prečítať. Neraz pri pochôdzke revírom zbadáme, ako jeden srnec preháňa po lese druhého. Pri troche šťastia môžeme byť svedkami zaujímavého divadla, keď si dva kondične a telesne vyspelé srnce navzájom imponujú, odhadujú sily a niekedy sa pustia aj do rituálneho pretláčania (HERZ, 2007).

Srnčia zver okrem iného potrebuje k potrave cez celý rok soľ. Soliská pravidelne navštevuje, minerálne látky získava olizovaním kamennej soli v krmelcoch. Srnce prezrádzajú svoju prítomnosť hrabaniskami, ktoré možno nájsť obyčajne pri stromčekoch. Srnce a srny sa správajú teritoriálne. Najnápadnejšími pobytovými signálmi sú hlasové prejavy - úsečné, chraptivé, hlboké brechanie, ktoré vydávajú aj srny, ak ich naľakáme. Veľmi vnímavé sú začiatkom roka a v lete. Vďaka vynikajúcemu sluchu reagujú na každý podozrivý zvuk. Srnce sa dožívajú 10 až 17 rokov (BAKOŠ, HELL, 1999).

3.6 URČOVANIE VEKU SRNČEJ ZVERI

Základnými znakmi na posudzovanie veku srncov v prírode je ich telesná stavba, držanie hlavy a krku, nasadzovanie a vytlkanie parohov a čiastočne aj tvar a mohutnosť

parohov. Tento posledný znak je však najmenej spoľahlivý, pretože je ovplyvňovaný dedičnými vlastnosťami a životným prostredím, v ktorom zvierajú žije (KRNÁČ, 2010).

Určenie veku srnčej zveri sa začína tým, že zistíme miesto kde sa jedinec nachádza, čas kedy vychádza na pašu, ako sa správa a pokiaľ to situácia umožňuje, sledujeme aj jej vzťah k ostatnej zveri. Miesto, čas, správanie a vzťah k zveri sa pre nás stávajú prvotnými informáciami o sledovanej zveri a na ich pevnom základe môžeme tzv. nahrubo odhadnúť vek zveri. Pokiaľ takýmito informáciami nedisponujeme, nemôžeme hovoriť o zodpovednom prístupe k odhadu veku zveri.

Mladý srnec vychádza na pašu ešte za plného svetla po krátkom vetrení. Detsky hravý, bezstarostne pobežujúci z miesta na miesto pri kontakte odskakuje, zostáva stáť a vetrí. Odbieha až po opakovanom podnete. Pred silnejšími jedincami rýchlo uteká.

Dospievajúci srnec na pašu vychádza neskoršie, pozvoľne a po dlhšom vetrení. Rýchlo prechádza medzi nebezpečným okrajom do voľného priestoru. Počas paše opakovane vetrí a v prípade vyrušenia zostáva len krátko v nehnutom postoji. Po identifikácii ihneď odbieha do úkrytu, kde „báká“ menej hrubým hlasom. Je verný svojmu stanovisku a hranice si vyznačuje. Hrabaniská sú viditeľné, rozsiahle a hlboké. Pri vytĺkaní si počína veľmi agresívne.

Dospelý srnec vychádza ako posledný, často až po zotmení a dlhom vetrení. Pohybuje sa pri okrajoch lesa a krovín. Po vyrušení hneď uniká, často nie je možné zistiť smer. Po vyrušení „báká“ krátko, úsečne a hlbokým hlasom. Teritórium si vyznačuje len sporadicky, má škodnícke sklony a je neznášateľný. Samostatnou skupinou sú veľmi starí srnci, ktorých vzhľadom na ich tajomný spôsob života, je možné vidieť len sporadicky, niekedy len raz za sezónu. Väčšinu roka sa skrývajú v hustých porastoch. Na ich okraji sa objavujú ojedinele, často len v období ruje (HERZ, 2009).

Dôležité je pozorovať jedinca z boku a na prijateľnú vzdialenosť, pri ktorej budú sledované oblasti zreteľne viditeľné. Naša pozornosť sa sústreďuje na telesné proporcie sledovaného jedinca – tvar hlavy, krku, nôh a línia chrbta. Mladý srnec má zaoblenú hlavu, tenký opticky dlhý a vysoko nesený krk, rovnú líniu chrbta a dlhé, štíhle nohy. Dospievajúci srnec má rozšírenú a hranatú hlavu posadenú na kratšom krku. Hmota sa presúva smerom dopredu a je viditeľný kohútik. Dospievajúci srnec má hranatú hlavu nesenú veľmi nízko. Výrazný kohútik a prepadnutie v bedrovej časti. Krátke silné nohy a pri čelnom pohľade široký postoj s telom umiestneným medzi nohami.

Vhodné je všímať si časť, ktorú tvoria línia čela a nosné kosti. Čelo mladého srnca (do 3. až 4. rokov) je nízke a tvorí takmer súvislú rovinu s dlhou nosnou kosťou,

ktorá budí dojem mierneho sklonu smerom dolu. Pri dospelom a starom srncovi je čelo vždy vysoké a nosné kosti sa zdajú byť krátke a v mieste napojenia na čelo sú akoby prehnuté (HELL, GARAJ, 2004).

Pri pozorovaní jedinca nesmieme zabudnúť na skutočnosť, či nejde o tzv.teritoriálneho srnca. Tento v teritóriu zostáva, pretože tu žije. Najlepšie sa to zistí v máji podľa viditeľnosti pohlavných orgánov medzi zadnými nohami. Samotná srst pozorovaného jedinca môže tiež poslúžiť ako dobré vodítko pre odhad veku, ale je potrebné zamerať sa hlavne na stav výmeny srsti. Treba mať však na zreteli aj ten fakt, že jedinec ktorý je neprefarbený, môže byť chorý (BAKOŠ, 2002).

Pri odhade veku nám môže pomôcť aj sfarbenie srsti , ktoré je u 1 ročných srncov jasno červené, 2 – 3 ročných srncov hrdzavo červené s náznakmi tmavých odtieňov a pri 4 - 7 ročných srncoch červeno-hnedé, vytieňované s tmavým pruhom za lopatkou (HELL et al., 2008).

Pri odhade veku sa často berie do úvahy sfarbenie hlavy. Vo väčšine prípadov však skôr prispieva k nadhodnoteniu veku ako k podhodnoteniu. Variabilitu sfarbenia hlavy je možné vidieť už pri mladých srnčekoch. Pozornosť by sa mala viac venovať očiam. Pri mladom srncovi sú detské a veľké, zatiaľ čo pri starom pôsobia unaveným dojmom (GARAJ, 2002).

Významným ukazovateľom veku vo vzťahu k trofeji je pre poľovníka stav vytĺkania parožia. Starí poľovníci hovorili, že mladé jedince vytĺkajú parožie na silnejších, zatiaľ čo staršie jedince na tenších konároch. Dôvodom má byť fakt, že starému srncovi sa silnejší konár nezmesť medzi kmene parožia. V skutočnosti je vysvetlenie jednoduchšie. Poškodenie silnejších konárov je dielom dospievajúcich srncov, ktorí si vyhľadávajú rovnocenných súperov a tak demonštrujú svoju fyzickú zdatnosť (BAKOŠ, 1999).

Jednoročný a dvojročný srnec má krátku a štíhlu hlavu s typicky „detskými“ znakmi, ktorá sedí na dlhom štíhlom krku. Čím je srnec mladší, tým nosí hlavu vyššie. Jednoročný až dvojročný srnec nosí hlavu väčšinou na vysoko vzpriamenom krku. Trup je pomerne štíhly a rovnomerne valcovitý. Práve táto štíhlosť trupu vzbudzuje dojem, že končatiny mladých srncov sú pomerne dlhé. Chôdza mladých srncov je ľahká, pružná a elegantná (HELL, 2008).

Stredne starým srncom sa hlava postupne rozširuje, mohutnie, je hranatejšia a svalnatejšia. Aj krk je silnejší a svalnatejší, preto pôsobí kratšie. Pri chôdzi, ktorá je už

oveľa pomalšia ako pri mladých srncoch, nosí stredne starý srnec hlavu a krk nižšie a celá jeho postava je zavalitá a silná (HERZ, 2009).

Staré srnce majú hlavu krátku a širokú, v čelovej časti mohutnejšiu, akoby tupo klinovú. Krk je neobyčajne hrubý, preto pôsobí kratšie ako majú mladé srnce, a pri pokojnej chôdzi ho srnec nesie temer vodorovne s trupom. Hlava je sklonená hlboko k zemi a pri chôdzi sa rytmicky pohybuje hore a dole. Trup je zavalitý a brucho často prehnuté k zemi (LAMBERT, 1999).

Starého srnca cez deň nevidno, vychádza len za šera; mladý srnec vychádza skôr. Mladé srnce sú menej skúsené, neboja sa keď uvidia ľudí a môžu si ich obzerať, zatiaľ čo staré srnce sú plaché a utečú už pri najmenšom šuchote (TEREN, 1987).

Pri určovaní veku ulovenej srnčej zveri používame metódy odhadové a presné. Odhadové metódy určujú vek ulovenej srnčej zveri podľa zakončenia nosovej kosti, podľa lebečného šva a podľa hrúbky pučníc (KRNÁČ, 2010).

KRNÁČ (2010) uvádza, že najspoľahlivejšie určenie veku ulovenej srnčej zveri je podľa opotrebenia chrupu. Pri tejto presnej metóde je však potrebné pamätať na to, že opotrebovanie chrupu prebieha u každého jedinca podľa individuálnych daností, rozdielnej tvrdosti zubov, je závislé od zloženia potravy a podložia, ktoré sa vyskytuje na mieste jeho výskytu.

Trvalý chrup srnčej zveri má vzorec 0 (1) 3 3 / 3 1 3 3 čo označuje, že v ľavej polovici hornej čeľusti môže mať srnec 1 očniak, má 3 črenové zuby (premoláre – P1, P2, P3) a 3 stoličky (moláre – M1, M2, M3) a v ľavej polovici spodnej sánky má 3 hryzáky (I1, I2, I3), 1 očniak (C) primknutý k hryzákom, 3 črenové zuby a 3 stoličky. Zloženie zuba je nasledovné – korunka je na povrchu pokrytá vrstvou bielej skloviny a obsahom zuba je dentín, ktorý vystupuje na povrch po obrúsení skloviny. Podľa posledných výskumov tvrdosť zubnej skloviny rozhoduje omnoho viac o opotrebovaní zubov ako farba dentínu. Črenové zuby (tzv. predstoličky) a stoličky majú okrem toho aj štrbiny.

Pohľad z boku na hornú čeľusť a spodnú sánku ukazuje, že obidve tvoria oblúk, spodná sánka je vydutá a horná čeľusť vypuklá. V miestach kulminácie prehnutia dochádza k najväčšiemu obrusovaniu v dôsledku najintenzívnejšieho prežúvania. Je to v poradí 2. a 3. črenový zub (P2, P3) a 1. stolička (M1). Odchýlky, ktoré si poľovník všimne skôr, ako začne s určovaním, sú spôsobené zlým zaokrúhlením čeľustného oblúku (patologická deformácia), chýbajúcimi zubami napr. v hornej čeľusti alebo zlým zdravotným stavom zubov. Odhad sa prevádza na zuboch ľavej polovice spodnej sánky,

pričom sa porovnáva s pravou polovicou. Štatisticky je dokázané, že touto metódou je možné v 50% odhadnúť správny vek, v 25% je odchýlka 1 rok a v zostávajúcich 25% je odchýlka určeného veku vyššia.

Chrup jednoročného srnca je charakteristický trojdíelnou P3 (č.4 - znak mliečneho chrupu, obrázok 7 v prílohe).

Chrup dvojročného srnca začína vykazovať prvé obrúsenie na predstoličkách P2 a P3, pričom na P3 sa objavila na vnútornom hrote plocha dentínu v podobe kosoštvorca. Na stoličke M1 sa hlavne na vnútorných hrotoch rozšírila plocha dentínu na pretiahnuté kosoštvorce (obrázok 8 v prílohe).

Chrup trojročného srnca (obrázok 9 v prílohe) vykazuje zbrúsenie hrán P2 a P3, dentín vystupuje ako nepravidelný, rôzne široký súvislý hnedý pruh, ohraničený bielou sklovinou. Priehlbiny a štrbiny sa stávajú plytkými. Na P3 sa spojila kosoštvorcová plôška vnútorného hrotu s obvodovou plochou.

Chrup štvorročného srnca (obrázok 10 v prílohe) nemá na P2 ešte prerušené záhyby, ale na P3 vznikla postupne sa zmenšujúca štrbina, spojením plochy vnútorného hrotu v dvoch miestach s plochou vonkajších hrotov. Môže sa stať, že toto prerušenie nastane až v piatom roku. Pri hodnotení veku srncov je potrebné všímať si M1, na ktorej sú v štvrtom roku pozdĺžne štrbiny tenké a úzke, ale v piatom roku je štrbina v prvej polovici zuba prerušená. Pri P3 začína prevládať plocha hnedého dentínu nad plochou zuboviny.

Chrup päťročného srnca (obrázok 11 v prílohe) charakterizujú obrúsené hrany a hroty P2 a P3, čo vedie k značným zmenám na M1. Na prednej časti M1 je jasne viditeľné prerušenie štrbiny, zostal len ostrovček ohraničený dentínom a sklovinou. Štrbina v druhej časti M1 je úzka a ešte neprerušená.

Chrup šesťročného srnca (obrázok 12 v prílohe) má hrany P2 a P3 silne zbrúsené a preto štrbina P3 sa stala ostrovčekom a druhá štrbina začína strácať kontakt s okrajom. V prednej časti M1 úplne zmizla štrbina a v zadnej časti sa zmenila na pozdĺžne prehnutý ostrovček. V strede M1 je silne zbrúsený stĺpik.

U starších srncov pokračuje opotrebenie zubov, pričom sa plocha dentínu výrazne zväčšuje až nakoniec vznikajú neprerušené plochy s úzkymi plochami skloviny na okrajoch (obrázok 13 v prílohe, KRNÁČ, 2010).

Pre dosiahnutie čo najpresnejšieho odhadu veku ulovenej zveri, je potrebné kombinovať viaceré metódy a nespoliehať sa len na jednu z nich.

3.7 OCHORENIA SRNČEJ ZVERI

HERZ (2007) rozdeľuje choroby srnčej zveri na vírusové, plesňové, bakteriálne, parazitárne a iné (úrazy, otravy atď.) Parazitov ako aj chorôb, ktoré by mohli ohroziť zdravie aj život srnčej zveri je veľa. Niektoré sa prenášajú z hospodárskych zvierat, ale platí to samozrejme aj naopak.

Z uvedených typov ochorenia srnčiu zver najčastejšie ohrozuje vírusové ochorenie *pseudobesnota* nazývaná tiež „Aujezského choroba“, ktorú spôsobuje Herpes-vírus. Priebeh má rovnaký ako *besnota*, ale zviera nie je agresívne. V oboch prípadoch sa končí úhynom. Vysoko infekčné ochorenie je *slintačka a krívačka*, kedy sa u nakazenej zveri objavujú maličké mechúriky na jazyku, ratiaciach, mulci, postihujú však aj srdce (BAKOŠ, HELL, 1999).

Ako ďalej BAKOŠ a HELL (1999) uvádzajú, nebezpečnými pre srnčiu zver sú aj bakteriálne choroby. Medzi závažné bakteriálne choroby ohrozujúce srnčiu zver patrí hlavne *listeriôza*. Ide o bakteriálne ochorenie zvierat a človeka, ktoré spôsobuje baktéria *Listeria monocytogenes*. Baktérie vo všeobecnosti infikujú určité miesta vo vnútri tela, listéria môže infikovať súčasne viacej rôznych orgánov, napr. mozog, krvné riečisko, kožu, tráviaci trakt. *Listeria monocytogenes* je baktéria pomerne odolná voči vplyvom vonkajšieho prostredia. V prírode sa vyskytuje v prúdiacej povrchovej vode, v odpadových vodách, v pôde, vo výkaloch zvierat, v siláži. Infekcia sa vyskytuje ako pri domácich, tak aj pri voľne žijúcich zvieratách. Zvieratá sú nosičmi baktérie, ochorenie pri nich prebieha bezpríznakovo, alebo ako hnisavý zápal mozgových blán, alebo mozgu, ale aj ako celková infekcia s tvorbou nekrotických ložísk vo vnútorných orgánoch. Zvýšený výskyt listeriózy je v období používania siláže ako krmiva. U srnčej zveri postihuje centrálnu nervovú sústavu. Postihnutá zver apaticky postáva, hlavu má zvesenú, nereaguje na podnety, má príznaky ochrnutia hlavy a zadných nôh. Takto choré zviera je nutné odstreliť.

Ďalšie vážne a často sa vyskytujúce bakteriálne choroby srnčej zveri patrí aj *aktinomykóza a snet' slezinová*.

Z klinického hľadiska sa popisuje *aktinomykóza* kostí (čelustí) a aktinomykóza mäkkých tkanív (jazyk, lymfatické uzliny, mliečna žľaza, koža a ďalšie orgány). Do organizmu vniká infekcia najčastejšie poraneniami ústnej sliznice, jazyka a ďasien (stebkami tráv) a pri prerezávaní zubov, prípadne poranením kože. Choroba má globálne rozšírenie. U srnčej zveri postihuje aktinomykóza prevažne dolnú čelusť, koža je nad

defektným miestom zhrubnutá a napnutá. Postihnutý je značne chrup. Zuby sú vytlačané z lôžok a môžu vypadávať. Tendencia zhrubnutia kosti je skôr plošného charakteru. Pri aktinomykóze hornej čeluste býva pozorovaný hnisavý zápal nosných a čelových dutín. V mieste vstupu nákazy sa vytvárajú malé aktinomykotické uzlíky. V okolí vzniká zápal s tvorbou granulačného tkaniva, ktorý prestupuje po okostnici až do kostnej drene. S postupom ochorenia nastáva bujnenie tkaniva a tvorba aktinomykómov. Ochorenie postupne spôsobuje vznik pórov v kostnom tkanive. Srnčia zver s rozvinutou aktinomykózou nemôže pre pokračujúce deformácie na čelustiach normálne prijímať potravu a hynie (HELL, 1999).

HERZ (2007) poukazuje na fakt, že **mykózy** srnčej zveri napádajú nielen vnútorné orgány (endomykózy), ale i kožu (dermatomykózy).

Parazitárne choroby spôsobujú vonkajšie parazity (ektoparazity), najmä kliešť a hmyz a vnútorné parazity (endoparazity), ku ktorým patria najmä jednobunkovce (prvoky *Protozoa*) a červy (*Helminthes*).

Fibromatóza (fibropapilomatóza) srnčej zveri je nádorové ochorenie (obrázok 20 v prílohe). Táto nákaza patrí k najmenej preskúmaným chorobám raticovej zveri. Informácie o jej výskyte sú u nás len ojedinelé. Fibromatóza je vo všeobecnosti popisovaná ako infekčné nádorové ochorenie, ktoré sa vyskytuje prevažne na krku a hlave, ale aj iných častiach tela zveri.

Poľovníci neraz v revíri stretnú srnčiu zver, ktorá má znečistené zrkadlo od výkalov najmä v jarnom období. Vedia že ide o hnačkové ochorenie, ale nepoznajú jeho príčinu a možnosti ako takémuto stavu predchádzať (HELL, 1999).

Všeobecne poznáme dve hlavné príčiny vzniku hnačky u srnčej zveri. Prvou príčinou sú rôzne ochorenia z ktorých najznámejším ochorením je salmonelóza. Častou príčinou hnačky je tiež paratuberkulóza a veľká skupina parazitov, predovšetkým žalúdočných a črevných, na ktoré je srnčia zver veľmi náchylná a v niektorých revíroch sa stáva toto ochorenie skôr pravidlom ako výnimkou (BAKOŠ, 2002).

Ochorenie tráviaceho systému, ktoré nie je spôsobené už spomenutými chorobami, môže byť ovplyvnené viacerými faktormi, ktorými sú napr. ročné obdobie, počasie, hlavne však druh a kvalita potravy, prezverenie revíru, vyrušovanie zveri vyvolávajúce jej stres, ale aj konštitúcia a vek zveri. Ide tu o žalúdočné a črevné zápaly. Krvavé črevné zápaly sa vyskytujú hlavne u srnčiat a sú lokalizované v prednej časti

tenkého čreva. Okrem toho sa vyskytujú katarové zápaly celého zažívacieho traktu prejavujúce sa silným opuchom sliznice s hnačkami. Pri dlhšie trvajúcej hnačke sú pozorovateľné u chorého jedinca mazľavé alebo zaschnuté zbytky výkalov na zrkadle, stehnách a nohách zveri. S hnačkou je spojená vysoká strata tekutiny, čo vedie k rýchlemu chudnutiu a nakoniec k úhynu chorého jedinca. Silnejšie jedince takéto zápaly často prekonajú, ale následkom je zlá telesná kondícia (HELL, GARAJ, 2002).

Otrava repkou nastáva, keď repkové listy v žalúdku zvierat'a kvasia a jedna z jedna z jeho aminokyselín sa mení na toxickú látku, ktorá spôsobí rozklad červených krviniek. V dôsledku nedostatočného okysličenia sa následne naruší činnosť určitých mozgových centier a zmení sa reakcie postihnutej srnčej zveri – stráca plachosť, nerozlišuje chuť a zvukové vnemy a postupne oslepne. Jedovaté látky poškodia obličky, pečeň a ďalšie orgány (GARAJ, 2002).

3.8 SÚČASNÁ SITUÁCIA STAVU SRNČEJ ZVERI

Srnčia zver je rozšírená po celom území Slovenska. Vhodné podmienky, ktoré sú práve tu, poskytujú srnčej zveri útočisko a ideálne prostredie na život. Koncom 19. storočia bolo na danom území podstatne viac srnčej zveri. HELL (1997) uvádza, že koncom 19. storočia sa na Slovensku lovilo 3625 kusov srnčej zveri, v polovici 20. storočia to už bolo 4580 kusov. Práve tu má najlepšie predpoklady na tvorbu trofejí, prekvapujúci je vysoký počet získaných zlatých trofejí. Tajomstvo je jednoducho v miernych zimách, suchých a teplejších vegetačných obdobi, ktoré veľmi priaznivo vplývajú na tvorbu parožkov.

Predpokladom silných mláďat srnčej zveri, z ktorých vyrastú kvalitné jedince sú srny v dobrej kondícii, ktoré majú celoročne dostupnú kvalitnú výživu. Pri chove a ochrane srnčej zveri je nutné prihliadať na nasledovné faktory:

Pri selekcii srnčej zveri musíme zasahovať ako do samčej, tak aj samičej časti populácie, pričom parametre parožia nepovažujeme za jediné kritérium. Najmä pri love mladých jedincov a mláďat srnčej zveri dôsledne zohľadňujeme kondičný stav. Na tento znak sa striktnie zameriavame aj pri selekcii dospelých samíc. Všeobecne platí, že slabšie srnčatá v dobe lovu už (v priemere) nedobehnú rastom silnejšie a táto skutočnosť (rozdiel) platí u týchto jedincov aj v druhom roku života, keď sa zapájajú do reprodukcie.

Opatrenia poľovníckeho manažmentu smerujúce k zlepšovaniu podmienok existencie a skvalitňovaniu populácií srnčej zveri sa prejavia len v menšej miere, ak nedokážeme zabezpečiť potrebný kľud pre srnčiu zver.

Srnčia zver potrebuje dobrú potravu v lete a na jeseň pre zdravý a dobrý vývoj mláďat a pre vytvorenie tukových zásob na zimu. Spravidla takúto potravu nachádza na lúkach, poliach s obilím, ďatelinou alebo lucernou. V suchých rokoch alebo v chudobných revíroch môže táto potrava chýbať. V tom prípade je žiadúce zakladanie a udržiavanie pastevných plôch s ľahko stráviteľnými plodinami. Čisté trávnaté plochy využíva srnčia zver menej. Tam kde existuje nedostatok potravy v zime, mala by sa srnčia zver prikrmovať silážou, ďatelinou, lucernou, cukrovou repou a zemiakmi.

Maximálna pozornosť by sa mala venovať ochrane srnčej zveri proti pytliakom a proti jej úhynu pod kolesami áut, kedy dochádza každoročne k úhynu nezanedbateľného počtu srnčiat (BAKOŠ, 1999).

4 NÁVRH NA VYUŽITIE POZNATKOV

Zo získaných poznatkov o srnčej zveri vyplynulo, že v praxi by bolo vhodné realizovať tieto kroky a opatrenia:

- Napriek skutočnosti, že srnčia zver je prikrmovaná vhodne, treba prihliadať na energetickú náročnosť prijímania potravy v rôznych obdobiach roka a takisto prikrmovať zver v súlade s jej fyziológiou.
- Srnčia zver v zimných mesiacoch nemigruje, je preto odkázaná na prikrmovanie od poľovníkov a ochranárov. Bolo by vhodné postaviť viac krmelcov a pravidelne v nich kontrolovať stav krmiva.
- Srnčia zver nevyhnutne potrebuje kamennú soľ, aby z nej čerpala minerálne látky potrebné k jej životu. Bolo by účelné urobiť soliská, kde by sa zver koncentrovala, ale zároveň zabezpečiť, aby nebola rušená.
- Stresové faktory nepriaznivo pôsobia na fyzickú a psychickú kondíciu srnčej zveri. Malo by byť prvoradou úlohou poľovníka- ochrancu prírody, zabezpečiť srnčej zveri pokojné a tiché prostredie v súlade s jej požiadavkami na život.
- Evidentná by mala byť aj snaha poľovníkov o zlepšenie selekcie a sociálnej štruktúry populácie srnčej zveri,

ZÁVER

Predložená bakalárska práca poskytuje základné informácie o biologickej a ekologickej charakteristike srnčej zveri. Srnčia zver sa na Slovensku vyskytuje vo veľkom množstve už niekoľko storočí a je považovaná aj za najkrajší druh zveri, ktoré v danej oblasti žije. Podstatnými časťami práce boli najmä objasnenie poľovníckej zoológie, taxonómie a pôvodu srnčej zveri. Srnčia zver sa vyznačuje jedinečným spôsobom života, ako i anatomickou a morfológickou stavbou tela. Bolo úžasné sledovať jej sezónnu aktivitu a spolu s odborníkmi z praxe a členmi poľovníckeho združenia Gačov byť účastníkom na postriežkach, kde sme obdivovali spôsob jej života.

Určovanie veku srnčej zveri nie je jednoduché, najmä pri jej voľnom pohybe v prírode. Predkladaná práca poukazuje na metódy určovania veku srnčej zveri ako i určovania chovnosti.

Na základe vlastného pozorovania, rozhovorov s odborníkmi a aj na základe štúdia literatúry môžeme konštatovať, že súčasná situácia stavu srnčej zveri na Slovensku je uspokojivá a to aj napriek faktu, že v minulosti boli jej stavy oveľa vyššie. Zo získaných poznatkov o srnčej zveri vyplynulo, že v praxi by bolo vhodné zvyšovať kmeňové stavy počtu srnčej zveri a prihliadať na energetickú náročnosť prijímania potravy v rôznych obdobiach roka. Bolo by vhodné postaviť viac krmelcov a pravidelne v nich kontrolovať stav krmiva a urobiť soliská, kde by sa zver koncentrovala, ale zároveň zabezpečiť, aby nebola rušená, nakoľko stresové faktory neblaho pôsobia na fyzickú a psychickú kondíciu srnčej zveri. Malo by byť prvoradou úlohou každého človeka zabezpečiť srnčej zveri pokojné a tiché prostredie pre život v súlade s jej požiadavkami tak, aby sa nám ešte mnoho generácií odvdáčovala svojou prítomnosťou a tešila nás svojim potomstvom, ktoré neodmysliteľne patrí na naše polia, lúky a do našich slovenských lesov.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. BAKOŠ, Andej - HELL, Pavel. 1999. *Poľovníctvo I*, Bratislava: PaPPRESS, 1999, 266 s. ISBN: 80-88789-45-1. *Základy poľovníctva*, Martin: Osveta, 1973, s.37-43. ISBN: 1338-0087.
2. BANCÍK, Ľudovít . 1973. *Poľovníctvo a rybárstvo*, Bratislava: Hubertlov, 2009, roč.61, č. 2,. 23 s. ISSN: 0231-8768.
3. BENČIČ, Tibor. 2009. *Selektívny lov srncov*, In: *Poľovníctvo a rybárstvo*, Bratislava: Hubertlov, 2009, roč. 61, č.2, 23 s. ISSN: 0231-8768
4. ČERVENÝ, Jozef –HELL, Pavel- SLAMEČKA, Ján et al. 2004. *Encyklopédia poľovníctva*. Praha: Ottovo nakladateľstvá – Cesty, 2004, 591 s. ISBN: 80-7181-902-6.
5. DEMOTA, Jaromír- KOLÁŘ, Zdeněk- ZBOŘIL, Ján. 2007. *Srnčí zvěř v našich honitbách*. Praha: Grada Publishing a.s., 252 s. ISBN: 80-247-2366-2.
6. ĎURÍK, Jozef. 2002. *Vrátme sa z kratšej cesty*. In: Hubertlov , 2002, roč. 6, č. 4, s. 8-9. ISSN: 1332-2407.
7. GALBAVÝ, Jozef. 2008. *Tráviace ústrojenstvo srnčej zveri*. In: Hubertlov, 2008, roč. XII, č. 5, s. 13-15. ISSN: 1332-2407.
8. HELL, Pavel- GARAJ,Peter. 2002. *Nová príručka poľovníka do vrecka*. Bratislava: Príroda, 2002, s.50. ISBN 80-07-01155-2.
9. HELL, Pavel. 1998. *Situačná analýza a perspektívy chovu srnčej zveri na Slovensku*. In: Hubertlov, roč. II., 1998, č.3, s.4. ISSN 1335-2407.
10. HELL, Pavel- GARAJ,Peter. 2004. *Nová príručka poľovníctva*, Bratislava: Príroda, 2004, 278 s. ISBN: 80-07-01302-4.
11. HELL, Pavel- GARAJ,Peter - SLAMEČKA, Ján. 2008.*Metódy hodnotenia trofejí vo svete*. In: Myslivost, roč.56, č.4, s.56-57. ISSN: 0323-214X.
12. HELL, Pavel- SLAMEČKA, Ján- GAŠPARÍK, Jozef. 2008. *Miesto poľovníctva v spoločnosti, poľovnícka, etika a kultúra na Slovensku*.In: *Miesto poľovníctva v spoločnosti, poľovnícka legislatíva, etika a kultúra*. Zborník z medzinárodnej konferencie, Levice, 12.04.2008, str. 7 – 26.
13. HELL, Pavel - SLAMEČKA, Ján - RAJSKÝ, Marek. 2008. *Možnosti zvýšenia početnosti a zlepšenia kvality srnčej zveri v regióne Kysúc*. In: *Zborník referátov, Srnčia zver, Čadca, 2008*, str. 1 – 11.

-
14. HELL, Pavel- SLAMEČKA, Ján- GAŠPARÍK, Jozef. 2008. *Predátori srnčej zveri v podmienkach Slovenských Karpát*. In: Zborník referátov, Srnčia zver, Čadca, str. 23-46.
 15. HREŠKO, Jaroslav – PUCHEROVÁ, Zuzana - BALÁŽ, Ivan et al. 2006. *Krajina Nitry a jej okolia. Úvodná etapa výskumu*. Nitra: UKF, 2006, 182 s. ISBN 80-8094-066-5.
 16. HERZ, Ján. 2009. *Srnčia zver*. Bratislava: Martinus, 2009, 208 s. ISBN: 80-9697-48-18.
 17. HERZ, Ján. 2007. *Srnčia zver*, Šternberk: Garfika, 2007, s.52-67. ISBN: 978-80-969748-1-8.
 18. JAHN, Jan - KOŠŤÁL, Jozef. 2004. *Prírodné oázy Nitry*. Informačno – propagačný materiál, Nitra – NISYS.
 19. KOŠŤÁL, Jozef. 2010. *Kvetena*. Edícia Prírodné Krásky Slovenska. Bratislava: Dajama, 2010, 128 s. ISBN: 978-80-89226-93-1.
 20. KOŠŤÁL, Jozef -ROSINOVÁ Helena- JAHN, Jan. 2005. *Sprievodca Náučným chodníkom Zoborské vrchy*. S-CHKO Ponitrie, Nitra, odborná-propagačná brožúrka, 2005, s. 56. ISBN: 80-969343-8-4.
 21. LAMBERT, Richard 1999. *Monoestry in the European roe deer .Are pregnant roe kids an illusion?* New York: Deer, 1999. roč.11, č.2, s. 67-69. ISSN: 0141-4259.
 22. LAMBERT, Richard et al. 1998. *Temporal changes in reproductive hormones and conceptus-endometrial interactions during delayed implantation in the European roe deer* .4th International Deer Biology Congress, Pannon University of Agriculture Faculty of Animal Science, Kaposvár, Hungary, 30 June - 4 July 1998 .Published 1999.- In: Z. Zomborszky (ed.) *Advances in Deer Biology*, s. 136-139. ISBN: 963-9096-53-9
 23. RAJSKÝ, Marek - VODŇANSKÝ, Miroslav- SLAMEČKA, Ján- HELL, Pavel. 2008. *Výživa a prikrmovanie srnčej zveri*. In: Zborník referátov, Srnčia zver, Čadca, 2008, s. 37 – 47.
 24. REICHHOLF, Ján. 1996. *Sprievodca prírodou. Cicavce*. Bratislava: Ikar, 1996, s.42. ISBN 80-7118-236-2

-
25. TEGNER, Henry. 2010. *The Buck Of Lordenshaw - The Story Of A Roe Deer*. Sydney: Read Books, 2010,176 s. ISBN: 9781446517468.
 26. TEREN, Štefan. 1987. *Po stopách vzácnej zveri*. Bratislava : Obzor, 1987,s.234 ISBN: 80-88783-25-9.
 27. VRÁBEL, Andrej. 2003. *Zimné prikrmovanie srnčej zveri*. In: Hubertlov, roč. VII, 2003, č.6, s.14. ISSN: 1332-2407
 28. WILSON, Donald – REEDER, Mark . 2005. *Mammal Species of the World. A Taxonomic and Geographic Reference*. The Johns Hopkins University Press; 3rd edition, 2000 s. ISBN: 978-08-018822-1-0

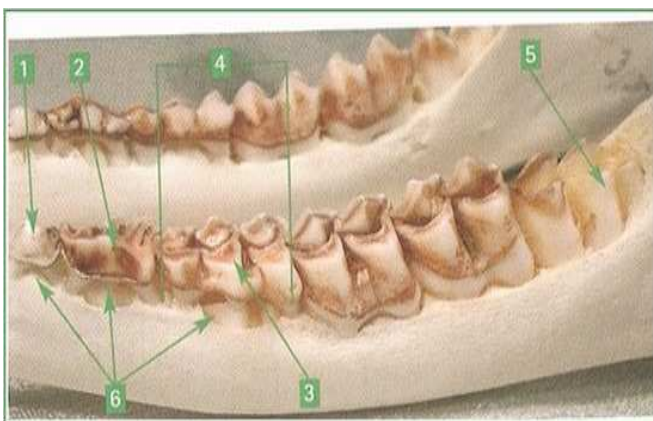
INTERNETOVÉ ZDROJE:

29. Atlas živočíchov. Srnec lesný. (12.3.2011) Dostupné na internete:
<http://snaturou2000.sk/zivocichy/srnec-lesny>
30. Chránená krajinná oblasť Ponitrie. (21.10.2010) Dostupné na internete:
<http://www.zlatno.estranky.sk/clanky/chko-ponitrie/chranena-krajinna-oblast-ponitrie>
31. Kritéria chovnosti trofejovej zveri. (12.1.2011) Dostupné na internete:
http://www.psdubova.estranky.sk/clanky/kriteria-chovnosti-trofejovej-zveri/srncia_zver
32. KRNÁČ,J. Odhad veku srnčej zveri. (21.10.2010) Dostupné na internete:
<http://www.horar.sk>
33. Poľovníctvo. (2.9.2010) Dostupné na internete <http://www.polovnictvo.com>
34. Ponitrie. (1.3.2010) Dostupné na internete Chránená krajinná oblasť.
<http://www.sazp.sk>
35. Tribečsko. (17.2.2010) Dostupné na internete
<http://www.tribecsko.eu/ISRTMT%202010.pdf>

PRÍLOHY

Obrázok 6: *Vytĺkanie parožia*
Zdroj: Lovu Zdar, www.lovuzdar.sk

Obrázok 7: *Chrúp jednoročného srnca*
Zdroj: Krnáč, J. Odhad veku srnčej zveri. <http://www.horar.sk>

Obrázok 8: *Chrúp dvojročného srnca*
Zdroj: Krnáč, J. Odhad veku srnčej zveri. <http://www.horar.sk>

Obrázok 9: *Chrup trojročného srnca*

Zdroj: Krnáč, J. Odhad veku srnčej zveri. <http://www.horar.sk>

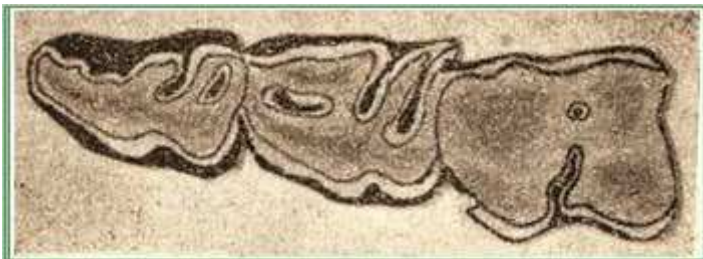
Obrázok 10: *Chrup štvorročného srnca*

Zdroj: Krnáč, J. Odhad veku srnčej zveri. <http://www.horar.sk>

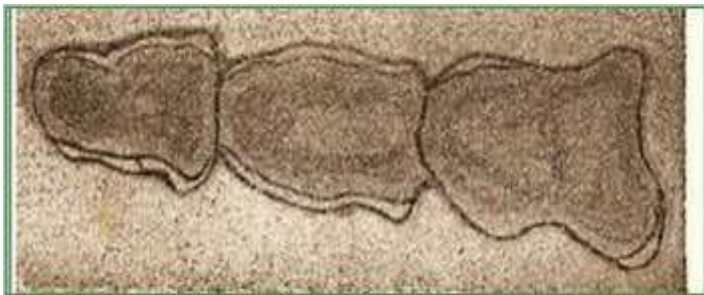
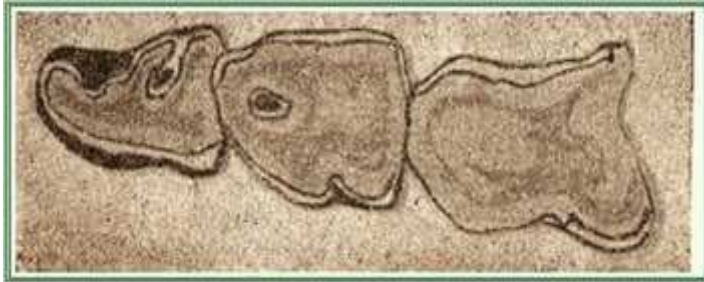
Obrázok 11: *Chrup päťročného srnca*

Zdroj: Krnáč, J. Odhad veku srnčej zveri. <http://www.horar.sk>

Obrázok 12: *Chrup šesťročného srnca*

Zdroj: Krnáč, J. Odhad veku srnčej zveri. <http://www.horar.sk>

Obrázok 13: *Chrup sedemročného až deväťročného srnca*
Zdroj: Krnáč, J. Odhad veku srnčej zveri. <http://www.horar.sk>

Obrázok 14: *Srniec v letnej srsti*
Zdroj: www.lovuzdar.sk

Obrázok 15: *Srnec v zimnej srsti*
Zdroj: www.lovuzdar.sk

Obrázok 16: *Podráždený brechajúci srnec s roztvoreným zrkadlom*
Zdroj: www.lovuzdar.sk

Obrázok 17: *Srnec v období výmeny srsti a s parožím v lyku*
Zdroj: www.lovuzdar.sk

Obrázok 18: *Srnčiatko*
Zdroj: www.lovuzdar.sk

Obrázok 19: *Srniec vo svojom prirodzenom prostredí*
Zdroj: www.lovuzdar.sk

Obrázok 20: Nádorové ochorenie
Zdroj: www.lovuzdar.sk